

HRVATSKI PLANINAR



ISSN 0354-0650

GODIŠTE **113**



ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

1

SIJEČANJ
2021

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA



»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).



Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschhoffset d.o.o.
Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
Vlado Božić
Goran Gabrić
prof. dr. Darko Grundler
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek
Klara Jasna Žagar

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić
Goran Gabrić

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku

iznosi **150 kuna**. Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje putem interneta, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 15 kuna (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (uredhps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

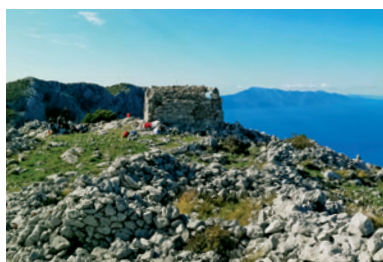
Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim se brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.



4 Hrvatski planinarski savez
u 2020. godini



20 Na plažama
Snježne planine



27 Paškal – svetac pastir
nad Paganijom



38 Zimski uspon na Klek

Sadržaj

Članci

**4 Hrvatski planinarski savez
u 2020. godini**

Alan Čaplar

16 Godišnje nagrade HPS-a

**20 Na plažama
Snježne planine**

Edo Toplak

**27 Paškal – svetac pastir
nad Paganijom**

Josip Čupić

32 Čudo zvano Volujak

Tomislav Gračan

36 Na Bijele stijene!

Feručo Lazarić

38 Zimski uspon na Klek

Zvonko Trdić

Tema broja

Hrvatski planinarski savez
u 2020. godini

Naslovnica

Okno u ledenjaku
pod Ušbom na Kavkazu,
foto: Tomislav Lopandić



Rubrike

41 Nova izdanja: Matej Perkov:
Planina mi je najdraža škola

42 Planinarska faleristika: Značke
PD-a Paklenica i Pakleničkog
planinarskog puta (Vjekoslav
Kramberger)

44 Zaštita prirode: Ris u hrvatskim
planinama, Pomozite istraživačima
u traženju tragova risa

46 Planinarski putovi:
Uređenje planinarske obilaznice
»Četiri rijeke karlovačke«

48 Planinarske kuće: Bez plastike u
planinarskim domovima

49 In memoriam: Zlatko Bučar

50 Speleologija:

Održana redovna
izborna skupština
Komisije za speleo-
logiju HPS-a, Održan
seminar o opremanju
speleoloških objekata
2020., Čestitka istraži-
vačima Crnopca za 53
kilometra kanala

Hrvatski planinarski savez u 2020. godini

Alan Čaplar, Zagreb

Rad Hrvatskoga planinarskog saveza, planinarskih udruga i planinara u protekloj godini bio je izložen brojnim izazovima. Ne samo naše organizirano planinarstvo, nego i cijeli društveni i gospodarski život u Hrvatskoj i svijetu bitno je obilježila pandemija bolesti COVID-19, a epidemiološke okolnosti i nužnost zaštite zdravlja uvelike su utjecali na način organiziranja i ostvarivanja svih vrsta društvenih aktivnosti. Epidemija još uvijek traje, pa na prijelomu godine još nije moguće cjelovito sagledati njene zdravstvene, ekonomske i društvene posljedice. Jasno je da su se posebne okolnosti već sada uvelike odrazile i na djelovanje cjelokupne planinarske udruge.

HPS je od početka epidemije pratio i primjenjivao mjere, upute i preporuke Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Stožera civilne zaštite te upućivao svoje članstvo da se suzdrži od aktivnosti koje bi mogle pridonijeti širenju virusne infekcije i narušavanju zdravlja. Odlukom Izvršnog odbora HPS-a odgođene su ili otkazane planinarske akcije kojima je organizator ili suorganizator HPS, a koje uključuju veća okupljanja i bliske kontakte. Istodobno, pred nadležnim smotiteljima i službama često isticali da je planinarenje jedna od najzdravijih rekreativnih aktivnosti, posebice zato što se odvija na otvorenom prostoru, u prirodi, te da je ono jedna od rijetkih aktivnosti koja se bez većih poteškoća može na siguran način provoditi i u najzahtjevnijim epidemiološkim okolnostima. Većina posjetitelja planina pokazala je visoku razinu razumijevanja za mjere, upute i preporuke nadležnih službi te ih se pridržavala, a zapažen je i povećan interes građana koji se prije nisu bavili planinarenjem za boravak u planinama i kretanje planinarskim putovima.



Dana 22. ožujka Zagreb i okolicu pogodio je razoran potres, koji je prouzročio znatnu štetu i brojne poteškoće u funkcioniranju grada, institucija i života građana. Među ostalim, u potresu su oštećeni Dom HPS-a i društvene prostorije više zagrebačkih planinarskih društava. U danima nakon potresa alpinisti i speleolozi zagrebačkih planinarskih društava Zagreb-Matica, Velebit i Željezničar, »Ozren Lukić«, Dinaridi DISKF i drugih organizirali su se u volontersku inicijativu za pomoć građanima Zagreba. Primjenjujući alpinistička i speleološka znanja i vještine pomagali su građanima u uklanjanju oštećenih dimnjaka s krovova zgrada i sanaciji štete, za što su dobili brojne zahvale od građana, raznih službi te predsjednika RH Zorana Milanovića, koji ih je primio 24. travnja na Pantovčaku.

U danima oko Uskrsa velik požar zahvatio je planinu Dinaru. U gašenju požara, osim vatrogasaca, sudjelovali su i planinari te članovi HGSS-a. HPS je planinarskim društvima koja se skrbe o registriranim planinarskim putovima na Dinari ponudio pomoć u obnovi putova.

Članstvo HPS-a. Premda cilj HPS-a nije brojnost članstva, nego kvaliteta planinarskog rada, po broju udruga članica i pojedinačnih članova protekla je godina opet bila među rekordnima. U Savez je na kraju godine udruženo ukupno 338 udruga, od toga 280 planinarskih društava i klubova, 8 sportsko-penjačkih klubova, 10 županijskih i gradskih saveza, 13 stanica planinarskih vodiča, HGSS i 25 stanica HGSS-a te jedna pridružena članica. Tijekom godine, u članstvo HPS-a primljeno je novih 12 udruga – iz Buzeta, Gračaca, Gornjih Igrana, Jablanovca, Pule, Šibenika i Varaždina te 5 iz Zagreba. HPS je po broju udruga članica i dalje među najvećim nacionalnim sportskim savezima u Republici Hrvatskoj.

Broj naručenih i izdanih članskih markica za 2020. dosegno je brojeve iz prethodne, 2019. godine. Ukupno je društvima i klubovima izdano 39.617 članskih markica, od toga 21.410 seniorskih, 7554 za mladež, 9652 umirovljeničkih i 1001 penjačka. Konačan broj utvrdit će se krajem siječnja, nakon povrata i obračuna neprodanih članskih markica za 2020.

Tijela i dužnosnici HPS-a uspješno su izvršavali sve svoje redovne zadaće te izvrješćivali nadležna ministarstva, HOO i planinarske udruge članice HPS-a o raznovrsnim temama vezanim uz redovni rad Saveza i posebne okolnosti. Zbog nemogućnosti održavanja velikih skupova, odgođena je 31. sjednica Skupštine HPS-a, koja je bila sazvana za 18. travnja, o čemu su pravovremeno obaviještene sve njegove udruge članice. Budući da se ni u drugom dijelu godine nisu ispunili epidemiološki uvjeti za fizičko okupljanje predstavnika punopravnih udruga članica koji čine Skupštinu HPS-a, sukladno mjerama i preporukama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Stožera aivilne zaštite, a uz konzultacije s nadležnim uredom za opću upravu, 31. sjednica Skupštine HPS-a održana je elektronički, od 16. do 22. listopada. Kao i uoči svake sjednice Skupštine, Izvršni odbor HPS-a priredio je pisane materijale koji predstavnicima punopravnih udruga članica omogućavaju da se cjelovito upoznaju sa svim temama iz dnevnog reda i pripremom za odlučivanje na sjednici. Radi brže i kvalitetnije komunikacije između HPS-a i udruga

članica, od 2019. u primjeni su službene elektroničke adrese udruga članica HPS-a na domeni hps.hr. Navedeni pisani materijali za Skupštinu upućeni su 1. listopada izravno svim punopravnim članicama putem službene elektroničke pošte, a elektroničke adrese korištene su ujedno za autentifikaciju predstavnika u Skupštini.

Izvršni je odbor na svojih pet sjednica izvršavao svoje zadaće propisane Statutom HPS-a. Dvije su sjednice održane u sjedištu HPS-a u Zagrebu, a ostale elektronički, uz raspravu i glasanje putem odgovarajućih internetskih servisa. Raspravljalo se i odlučivalo o ukupno 61 točki dnevnog reda, a šest odluka doneseno je elektroničkim glasanjem između sjednica, sukladno Statutu Saveza i Poslovniku o radu Izvršnog odbora. Sve su sjednice Izvršnog odbora imale kvorum za odlučivanje. Nadzorni odbor odnosno njegovi članovi, redovito su pratili rad Izvršnog odbora i komisija, kao i rad Ureda HPS-a.

Sud časti nije zaprimio nijednu predstavku o pitanjima iz svoje nadležnosti pa nije bilo povoda za postupanje.

Vanjski nadzor. Na zahtjev povjerenika za informiranje, u postupku pokrenutom u povodu predstavke novoosnovanoga Hrvatskoga sportsko penjačkog saveza protiv HPS-a, HPS je dao tražena objašnjenja o dostupnosti informacija o svojem radu, istaknuvši da mrežna stranica Saveza www.hps.hr sadrži više od 45.000 stranica raznih obavijesti, zaključaka, zapisnika, bilješki, dokumenata i raznih drugih sadržaja, razvrstanih u gotovo 200 rubrika i podrubrika, te nekoliko stotina dosad objavljenih obavijesti, kao i da ne sadrži nikakav skriveni ili zaključani dio niti dio s ograničenim pristupom, već da su svi objavljeni sadržaji javno dostupni svim korisnicima. Vrlo je brzo zaprimljena povratna obavijest o prihvaćanju očitovanja te o tome da je uvidom u mrežnu stranicu HPS-a utvrđeno da nema osnove ni za kakvo postupanje povjerenika za informiranje prema HPS-u. Nedugo potom zaprimljeno je i izvješće o usporednom praćenju 20-ak nacionalnih sportskih saveza u kojemu je mrežna stranica HPS-a u pogledu dostupnosti i proaktivne objave informacija, prema jedinstvenim kriterijima ocijenjena najvećom mogućom ocjenom.

Krajem godine, sportska inspekcija Ministarstva turizma i sporta obavila je inspekcijski nadzor u sjedištu HPS-a. Povod i predmet nadzora bila je promjena nadležnosti nacionalnog sportskog saveza za sportsko penjanje u Nomenklaturi sportova i sportskih grana od 2. listopada, a dužnosnici HPS-a dali su sva tražena pojašnjenja i dokumentaciju vezanu uz postupak prijenosa nadležnosti i odgovornosti za taj sport na novoosnovani sportsko-penjački savez sukladno odluci Skupštine HPS-a. Sredinom prosinca zaprimljeno je rješenje Ministarstva turizma i sporta kojim se nadležnom tijelu Saveza nalaže usklađivanje Statuta s Nomenklaturom. Postupak prijenosa odgovornosti za sportsko penjanje i izmjene Statuta HPS-a, međutim, već je započeo donošenjem skupštinske odluke o pokretanju postupka razdruživanja u listopadu 2020., a u prosincu je po redovnoj proceduri među udrugama članicama HPS-a provedena i javna rasprava o prijedlogu izmjene Statuta HPS-a radi pripreme za odlučivanje na sljedećoj sjednici Skupštine.

Središnje akcije. Jedna je od važnih stalnih zadaća Saveza povezivanje i okupljanje velikog broja udruga i njihovih članova oko raznovrsnih zajedničkih aktivnosti. Nažalost, zbog epidemioloških okolnosti, brojni planirani izleti, ture, pohodi, susreti, škole, tečajevi, radionice, seminari, natjecanja, ekspedicije, logori, istraživanja, tematske konferencije, svečanosti i druga događanja nisu mogli biti ostvareni ili su ostvareni u ograničenom opsegu. Dani hrvatskih planinara, koji su se trebali održati prvoga vikenda u lipnju na Učki, otkazani su, a domaćin PD Opatija predložio je i preuzeo zadaću organiziranja Dana hrvatskih planinara 2025., kad će se obilježavati 75. obljetnica planinarstva u Opatiji. Pohod na Dinaru, najviši vrh Hrvatske (1831 m), uspješno je izveden 22. svibnja, kao središnja akcija obilježavanja Dana zaštite prirode u Republici Hrvatskoj, uz sudjelovanje ministra i brojnih dužnosnika Ministarstva zaštite okoliša i energetike, ravnatelja većine nacionalnih parkova i parkova prirode te drugih javnih dužnosnika. Uoči pohoda u Kninu je predstavljena inicijativa za proglašenje Parka prirode Dinara, pri čemu su najviši državni dužnosnici više puta

posebno istaknuli da su upravo HPS i HGSS glavni partneri nadležnom ministarstvu i lokalnoj zajednici u vrednovanju Dinare i uspostavi novoga zaštićenog područja.

Financijsko poslovanje. Zbog posebnih okolnosti nastalih uslijed epidemije bolesti Covid-19, izvršenje Financijskog plana za 2020. bilo je manje od planiranoga, i na prihodovnoj i na rashodovnoj strani. Iako je broj izdanih članskih markica u 2020. i lani bio podjednak, na smanjenje ukupnih prihoda utjecali su veći povrat neprodanih članskih markica nego proteklih godina, smanjeni prihodi vlastitih sredstava od tečaja i natjecateljskih licenci, kao i smanjene doznake namjenskih sredstava za redovne programe HOO-a. Na rashodovnoj je strani proračuna smanjenje bilo još veće jer se nisu mogle održati brojne akcije predviđene planom rada za 2020., ali i zbog odgovornoga i štedljivoga korištenja sredstava u svim segmentima poslovanja Saveza. Ostvaren višak sredstava prenijet će se u sljedeću godinu kao pričuva za stabilno izvršavanje programskih zadaća HPS-a u predstojećem, gospodarski vrlo neizvjesnom razdoblju.

Suradnja s ministarstvima, jedinicama lokalne samouprave, javnim ustanovama i drugim institucijama. HPS je redovito surađivao s ministarstvima, njihovim dužnosnicima i službenicima, županijskim i gradskim upravama te drugim ustanovama na pitanjima povezanima sa svojom djelatnošću. Najviše se surađivalo s Ministarstvom zaštite okoliša i energetike, odnosno Ministarstvom gospodarstva i održivog razvoja, Ministarstvom sporta i turizma te Ministarstvom pravosuđa i uprave.

Tijekom godine, HPS je sudjelovao u aktivnostima usmjerenima ka proglašenju i uspostavi Parka prirode Dinara, a za Ministarstvo zaštite okoliša i energetike HPS je izradio sadržajan pisani elaborat o planinarskoj infrastrukturi na Dinari. Na inicijativu HPS-a, to je ministarstvo u Pravilnik o jedinstvenom vizualnom identitetu zaštite prirode u Republici Hrvatskoj unijelo odredbu o nadležnosti HPS-a za planinarske putove i knjige standarda za planinarsku signalizaciju. Tim je pravilnikom osigurano čvrsto uporište za daljnju skrb o planinarskim putovima u zaštićenim područjima primjenom



Obilježavanje Dana zaštite planinske prirode u Republici Hrvatskoj na Dinari

Knjige standarda za planinarsku signalizaciju, koju utvrđuje HPS. S Ministarstvom gospodarstva i održivog razvoja dogovoreno je da se u okviru odgovarajuće mjere za korištenje sredstava iz fondova Europske unije organizirano pristupi obnovi najvažnijih planinarskih objekata u zaštićenim područjima, koji su ujedno i važna posjetiteljska infrastruktura tih parkova. S tim se ministarstvom već godinama aktivno surađuje na brojnim pitanjima iz speleološke djelatnosti, a speleološka istraživanja i edukacija provode se u skladu s godišnjim dopuštenjima koja izdaje to ministarstvo, uz redovito prikupljanje podataka i izvješćivanje o provedenim istraživanjima i njihovim rezultatima.

S Ministarstvom turizma i sporta i Hrvatskim olimpijskim odborom (HOO-om) razmjenjivale su se brojne informacije o organizacijskim pitanjima u uvjetima epidemije te o statusu i razvoju natjecateljskih sportova i sportaša. Upozoravajući na posebnosti planinarstva, najbolju svjetsku praksu i važnost donošenja provedivih mjera i uvjeta za razvoj rekreacijskog sporta i planinarstva, HPS je ponovno uputio

brojne konstruktivne prijedloge za donošenje novoga Zakona o sportu. Naši su predstavnici redovito sudjelovali u radu Skupštine HOO-a i Odbora olimpijskih sportova. Uz brojne izravne kontakte, održana su i dva tematska sastanka s dužnosnicima HOO-a o pitanjima razvoja sportova organiziranih u HPS-u. HOO je namjenskim doznakama financirao troškove inozemnih natjecanja u našim natjecateljskim sportovima, razvoj sportaša mlađih dobni kategorija, naše članarine u međunarodnim sportskim asocijacijama i plaće naših zaposlenika. HPS je također surađivao i s Državnim hidrometeorološkim zavodom, a nastavljeni su stalni kontakti s javnim ustanovama koje upravljaju planinskim nacionalnim parkovima (Sjeverni Velebit, Risnjak i Paklenica) i parkovima prirode (Medvednica, Papuk, Žumberak – Samoborsko gorje, Biokovo, Učka i Velebit). Tijekom godine održane su brojne radionice radi izrade planova upravljanja tim parkovima, a u tom su radu važan doprinos svojim sudjelovanjem, konkretnim prijedlozima i zapažanjima dali predstavnici HPS-a i brojnih njegovih udruga članica.

Međunarodna suradnja. Godišnji sastanci svih međunarodnih asocijacija u kojima je HPS član (UIAA, IFSC, EUMA, ERA) održane su elektronički, a na njima su aktivno sudjelovali i predstavnici HPS-a. Godišnji susret vodstava HPS-a i Planinske zveze Slovenije (PZS-a) trebao je biti održan na Učki, uz naše domaćinstvo. U dogovoru s PZS-om, susret je odgođen do smirivanja epidemiološke situacije, no suradnja dvaju saveza odvijala se uspješno i putem drugih oblika komunikacije. Predsjednik HPS-a Darko Berljak sudjelovao je i održao govor na komemoraciji za pokojnog vođu brojnih himalajskih ekspedicija Toneta Škarju u Kamniku. Naš savez i savezi susjednih zemalja usklađeno zastupaju svoja stajališta na sastancima i u tijelima međunarodnih asocijacija.

Natjecateljski sportovi. Članovi seniorske i juniorske reprezentacije u sportskom penjanju nastupali su uz potporu HOO-a na svjetskim i europskim prvenstvima i kupovima održanima tijekom godine. Na tim su natjecanjima naši sportaši postizali vrlo dobre rezultate, a rezultati na Europskom prvenstvu u sportskom penjanju, u seniorskoj konkurenciji (plasmani u polufinala, osvojeno 16., 17. i 22. mjesto), bili su dosad najbolji rezultati hrvatskoga sportskog penjanja. Osmero mladih sportaša bilo je uključeno u razvojne programe HOO-a, što je dosad najveći broj sportaša u tim programima.

Uvažavajući mišljenje Izvršnog odbora, a radi daljnjeg razvoja sporta i sportaša, Skupština HPS-a pokrenula je postupak razdruživanja sportskog penjanja iz HPS-a, tijekom kojega će se izmijeniti Statut HPS-a, a nadležnosti i odgovornosti za taj sport prema utvrđenoj proceduri prenijeti na novoosnovani savez za sportsko penjanje. Premda nakon izmjene Nomenklature sportova i sportskih grana HOO-a taj savez, nažalost, nije bio zainteresiran za razgovor i dogovor o daljnjem djelovanju nacionalne reprezentacije, radu izbornika i trenera, kategorizaciji te kontinuitetu rada sa sportašima, a napose korisnicima razvojnih i redovnih programa, HPS će u suglasju s HOO-om biti i dalje raspoloživ za suradnju svim sportsko-penjačkim klubovima i sportašima u rješavanju otvorenih pitanja, kako ne bi došlo do zastoja ili prekida u razvoju tog sporta i sportaša.

Planinarska infrastruktura. HPS u kontaktima s državnim i javnim tijelima redovito naglašava važnost planinarske infrastrukture, napose putova i planinarskih objekata, koji ne služe samo planinarima, nego mnogo širem krugu posjetitelja koji dolaze u planine radi zdravlja i rekreacije, uključujući i nezamisliv broj inozemnih turista Stoga ističemo da je u Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. godine posebno naglašena važnost unaprjeđenja zdravog i aktivnog života građana bavljenjem sportom i rekreacijom. S tim se u vezi izričito navodi nužnost promidžbe i ulaganja u planinarske sadržaje i infrastrukturu: »S ciljem poticanja zdravog i aktivnog života promovirat će se biciklistički i planinarski sadržaji i povezana infrastruktura te će se ulagati u njih.« (Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine, str. 77.). Unatoč svim poteškoćama i izazovima, a imajući u vidu činjenicu da je funkcionalna infrastruktura važan preduvjet za sigurnost planinarenja, HPS i planinarske udruge ulažu velike napore i sredstva u održavanje i unaprjeđenje infrastrukture u hrvatskim planinama, a HPS jedini u Hrvatskoj kontinuirano i redovito već godinama svojim vlastitim sredstavima sufinancira obnovu, održavanje i uređenje planinarskih domova, kuća i skloništa (većinom upravo onih u državnom vlasništvu). Ipak, već više godina zapažamo da potrebe na terenu znatno premašuju financijske i volonterske kapacitete planinara i planinarskih udruga jer naša razmjerno skromna sredstva ne omogućavaju veća investicijska ulaganja, a infrastruktura zbog starosti i intenzivnog korištenja sve više treba upravo takva ulaganja. Budući da je riječ o izrazito važnoj javnoj infrastrukturi, HPS se već godinama aktivno zalaže za uspostavu stabilnih, održivih i učinkovitih modela ulaganja javnih sredstava u planinarsku infrastrukturu te pozdravlja jasno određenje Nacionalne razvojne strategije o promoviranju planinarskih sadržaja i ulaganjima u planinarsku infrastrukturu.

Informacije o planinarstvu i planinama prenosile su se mnogobrojnim specijaliziranim emisijama i priložima u televizijskim i radijskim programima. Članci o našim djelatnostima i radu naših udruženih članica objavljuvani su u mnogim nacionalnim, regionalnim i lokalnim medijima

– novinama, časopisima, te na brojnim internet-skim portalima i *web*-stranicama. Informacije o radu Saveza prenosile su se i razmjenjivale telefonskim razgovorima, dopisivanjem elektroničkom poštom, objavama u časopisu Hrvatski planinar i službenim dopisima upućenima našim društvima i klubovima. Uspostavom službenih elektroničkih adresa na domeni hps.hr za sve udruge članice HPS-a ubrzan je i pojednostavljen protok informacija između udruge i Saveza, a ujedno su smanjeni troškovi poštarine. Taj suvremen način komunikacije prihvatila je većina planinarskih udruga, a ovim putem pozivamo one koje to još nisu učinile da pristupe svojim pretincima elektroničke pošte i da je redovito prate, kako ne bi propustile važne i korisne informacije iz HPS-a o brojnim pitanjima od njihova interesa.

Ured HPS-a ima troje profesionalnih djelatnika. Svoje poslove i zadaće obavljao je samostalno ili u dogovoru s dužnosnicima HPS-a i pročelnicima komisija. Ured daje članovima i ostalim zainteresiranim obavijesti o našim planinama, planinarstvu i logistici pojedinih tura, skrbi se o pretplati na časopis Hrvatski planinar i financijskim poslovima vezanim uz njegovo izdavanje, kontaktira s raznim ustanovama i pravnim osobama izvan HPS-a, s brojnim udruženim članicama u vezi s članskim materijalom i ostalim pitanjima naše udruge, surađuje sa svojim komisijama te vrlo uspješno vodi vlastito poslovanje planiranjem, nabavom i prodajom planinarske literature te ugovaranjem najma, sponzorstava i donacija. U Uredu HPS-a dostupno je dvjestotinjak različitih publikacija, uključujući vodiče, priručnike, beletistiku, dnevnike, zemljovide i druga izdanja. Rad Ureda HPS-a bio je organiziran u skladu s preporukama nadležnih tijela i uz strogu primjenu mjera zaštite zdravlja. Tijekom ljetnih mjeseci provedena je prva faza obnove i uređenja Doma HPS-a u Kozarčevoj 22 u Zagrebu.

Časopis Hrvatski planinar u protekloj je godini izlazio redovito, a evidencija pretplatnika vodila se ažurno i uredno. Časopis donosi putopise, izvješća i druge obavijesti iz rada planinarskih udruga. Tiskao se u nakladi od 1300 primjeka. Suradnja s tiskarom koja je na javnom

natječaju ponudila najbolje uvjete u pogledu cijene, rokova i kvalitete bila je kvalitetna, čime je omogućeno da i u uvjetima prekida svih gospodarskih aktivnosti tijekom proljetnog lockdowna časopis izlazi i pretplatnicima stiže bez zakašnjenja. Pozivamo sve članove HPS-a da pretplatom te slanjem članaka i vijesti i dalje pridonose očuvanju tradicije i unaprjeđenju kvalitete jednog od najstarijih hrvatskih časopisa.

Stručna djelatnost u komisijama HPS-a.

HPS u usporedbi s glavninom drugih nacionalnih planinarskih saveza u svijetu ima veći broj raznovrsnih djelatnosti, a one se u našem Savezu ostvaruju radom 13 komisija. Komisije su za 2020. pripremile više od stotinu posebnih akcija, ekspedicija, pohoda, susreta, škola, tečaja, seminara, vježbi, predavanja, radionica i natjecanja, no velik broj akcija nije se zbog posebnih okolnosti mogao održati ili su održane uz smanjen broj sudionika i primjenu odgovarajućih mjera zaštite zdravlja. Svake godine ističemo da znatan dio članstva ne boravi u planinskoj prirodi samo zbog osobnih rekreacijskih i sportskih razloga, već svoj boravak u prirodi volonterskim angažiranjem osmišljava i provodi kao stručnu i širu društveno korisnu djelatnost. U protekloj je godini taj rad bio znatno otežan pa je zalaganje svih onih koji su bilo na koji način pridonosili organiziranoj planinarskoj djelatnosti potrebno dodatno vrednovati. U nastavku je sažet pregled rada i glavnih ostvarenja komisija HPS-a u 2020.

Komisija za planinarske putove. Rad Komisije odvijao se putem elektroničke i osobne komunikacije o temama iz njezina djelokruga. Rad je i u 2020. organiziran djelovanjem radnih grupa za informatiku, planinarske obilaznice te školovanje i normativu, koje kontinuirano djeluju i koordiniraju izradu novih dokumenata te rade na poboljšanju postojećih rješenja. Komisija je tijekom godine razmatrala i utvrdila svoje primjedbe i prijedloge za Pravilnik o školovanju u HPS-u te utvrdila prijedloge programa školovanja markacista. Komisija je također iznijela svoje prijedloge na Pravilnik o jedinstvenom vizualnom identitetu zaštite prirode u Republici Hrvatskoj te pripremila Knjigu standarda signalizacije na planinarskim putovima. Osim tih prijedloga i dokumenata, utvrđena su ispitna pitanja i

način provjere rezultata testa, način licenciranja markacista te prijedlog novih kategorija godišnjih nagrada za markaciste i markacističku djelatnost.

U veljači je u Domu HPS-a organiziran sastanak i interna obuka članova Komisije i suradnika za rad s Registrom planinarskih putova i Interaktivnom planinarskom kartom Hrvatske. Članovi Komisije i suradnici iz raznih dijelova Hrvatske obavljali su redovite izravne kontakte s planinarskim društvima i lokalnom zajednicom, kao i svim zainteresiranima za dobro održavane planinarske putove. Na početku godine održano je nekoliko terenskih sastanaka s održavateljima putova radi dogovora o aktivnostima za tekuću godinu, a u svibnju u suradnji s PS-om Splitsko-dalmatinske županije i predstavnicima društava Cetinskoga kraja sastanak radi dogovora o održavanju pojedinih dionica velike mreže planinarskih putova na tom području i saniranju štete od požara na Dinari. Na Poklonu je održan sastanak voditelja markacističkih sekcija planinarskih društava na području Istre. Komisija je također komunicirala s tvrtkama koje su pokazale komercijalni interes za korištenje tragova planinarskih putova iz Registra planinarskih putova (LocusMap, Heineken, AppleMaps).

Posebno je važan redovit i kontinuiran rad na unosu i osvježavanju podataka u Registru planinarskih putova, obilaznica i markacista, Interaktivnoj planinarskoj karti Hrvatske i digitalnom dnevniku HPO-a. U Registru su doručeni podaci o planinarskim putovima na području Kalnika, Dalmatinske zagore, Mosora, Moslavačke gore i Papuka, a za područje Ivanšćice uneseni su podaci za 60 planinarskih putova. Pripremljeni su i uneseni podaci za putove u Baranji. Redovito se provodi ovjera dnevnika Hrvatske planinarske obilaznice i Velebitskoga planinarskog puta, a podaci se unose u baze podataka. Tijekom godine omogućen je pregled podataka o obilaznicima i priznanjima VPP-a na webu HPS-a.

Članovi Komisije i suradnici predvodili su i koordinirali akcije s malim brojem sudionika na uređivanju planinarskih putova, a naročito na postavljanju planinarskih putokaznih ploča. U nizu markacističkih akcija obnovljeni su brojni putovi na području Istre, Hrvatskog zagorja, na otocima, u Hrvatskom zagorju, na

Velebitu, Kozjaku, Mosoru i drugdje. Također se aktivno surađivalo s planinarskim društvima na pripremi novih planinarskih obilaznica, kako na terenu tako i na pripremi dnevnika. Pružena je pomoć pri uspostavljanju i revidiranju dnevnika planinarskih obilaznica Trejset i pet (PD Strlež, Crikvenica), »Dr. Andrija Štampar« (PD Zanatlija, Osijek) i Duginih 20 (PD Duga, Rijeka). S predstavnicima PD-a Zanatlija iz Osijeka pregledane su predložene trase planinarskih putova na Banskom brdu u Baranji radi uvrštenja u Registar planinarskih putova i uspostave nove obilaznice. Izrađeni su i postavljeni žigovi na kontrolnim točkama HPO-a gdje su bili oštećeni ili otuđeni. Planirani markacistički tečaj, dopunsko obrazovanje i obnova znanja markacista te ostali planirani seminari i radionice zbog nepovoljne epidemiološke situacije nisu održani, kao ni dodjela priznanja HPO-a.

Komisija za planinarske objekte održala je tri sjednice, a velik broj pitanja rješavao se putem elektroničkih servisa. I ove je godine raspisan i proveden natječaj za sufinanciranje obnove, održavanja i izgradnje planinarskih objekata. Komisija je pregledala sve prijave vodeći računa o ispunjavanju kriterija iz natječaja, vlasničko-upravljačkom statusu, važnosti planinarskih objekata, potpunosti dokumentacije, stvarnoj potrebi pojedinih radova, izvedivosti i drugim okolnostima te predložila donošenje odluke o dodjeli sredstava za planinarske objekte Bitorajka, »Zlatko Prgin«, »Miroslav Hirtz« na Bijelim stijenama, Alan, Omanovac, Hahlić, Careva kuća, Korita, Cesargrad, Žitnica i Londžica, u ukupnom iznosu od 131.934,94 kn. Planinarske udruge kojima su dodijeljena sredstva uredno su Komisiju izvješćivale o utrošenim sredstvima i izvedenim radovima. Uz angažman članova Komisije i članova društava, radilo se na obnovi svih spomenutih objekata, a izrađen je i idejni projekt za obnovu planinarskog doma Zavižan. Nakon razornog zagrebačkog potresa članovi Komisije obavili su uvid u stanje planinarskih objekata na Medvednici i Samoborskom gorju. Komisija se također bavila rješavanjem pitanja vezanih uz upravljanje planinarskom kućom »Boris Farkaš« u Sekulićima te planinarskim domom »Miroslav Hirtz« u Jablancu,

čiji je vlasnik HPS, te je radi utvrđivanja najboljeg modela daljnjeg upravljanja održano desetak sastanaka sa zainteresiranim strankama. S Ministarstvom gospodarstva i održivog razvoja dogovoreno je da se pristupi obnovi najvažnijih planinarskih objekata u vlasništvu RH koji su ujedno i posjetiteljska infrastruktura nacionalnih parkova i parkova prirode. S Javnom ustanovom NP Risnjak i Ministarstvom graditeljstva i državne imovine tražila su se održiva rješenja za daljnje funkcioniranje Schlosserova doma na Risnjaku, a ujedno i potrebnu obnovu tog objekta, o čemu je bilo organizirano nekoliko sastanaka u Zagrebu, Rijeci i putem videokonferencijskih aplikacija. Plave ploče za planinarske objekte izrađivane su na zahtjev upravljača, uz popratnu dokumentaciju. Podaci o planinarskim objektima u digitalnoj bazi Komisije, na web-stranici HPS-a i u planinarskim aplikacijama za mobilne uređaje ažurirani su prema dojavama upravljača koji su se odazvali pozivu Komisije da dostave podatke. Komisija je također redovito davala pojašnjenja te odgovarala na raznovrsna pitanja upravljača i domaćina o poslovanju i primjeni epidemioloških mjera u planinarskim objektima.

Komisija za vodiče snažno se i u svim segmentima zalaže za poticanje vodiča da vode izlete za koje su stručno osposobljeni te da se educiraju i pridonose sigurnosti i kvaliteti organiziranih izleta. Planinarski su vodiči u 2020. organizirali i vodili izlete u svojim planinarskim udrugama primjereno epidemiološkim okolnostima, u manjim skupinama i u bliža gorja. Stanice vodiča organizirale su i provodile vježbe prema svojim mogućnostima i ovisno o zainteresiranosti članstva. Zbog posebnih okolnosti, odlukom Izvršnog odbora Komisije svim je vodičima i pripravnici kojima je u 2020. istekla licenca ona bez dodatnih uvjeta produljena za godinu dana. U Komisiji djeluje 814 licenciranih vodiča i 148 pripravnika, odnosno ukupno su 962 educirana člana s važećom licencom. Održan je jedan sastanak Komisije, a operativni rad Komisije bio je organiziran putem Izvršnog odbora Komisije, četiriju potkomisija te radne skupine za vođenje osoba s invaliditetom.

Godina je započela stručnim seminarom za voditelje tečaja i ispita u Otočcu te zimskim

tečajem i ispitom za vodiče B standarda na Vršiću. Tečaj za vodiče A standarda, koji je u ožujku započeo na Platku, prekinut je zbog nastupa posebnih okolnosti, a svi su daljnji tečaji odgođeni. Tijekom godine provedeno je pet ispita za vodiče (Vršić, Omanovac, Mosor, Platak, Kuna gora), a od ukupno 70 kandidata ispite je uspješno položilo njih 46 (36 A standard i 10 B standard). U provođenju tečaja i ispita za vodiče u 2020. bilo je angažirano 15 instruktora i 5 instruktorskih kandidata. Radna skupina za osobe s invaliditetom koordinirala je i provodila brojne aktivnosti kojima se osobama s invaliditetom omogućavalo i olakšavalo planinarsko djelovanje. Tijekom ljeta, član Radne skupine predstavio je svoju knjigu »Planinarenje na slijepo«, a ujesen je pod vodstvom vodiča HPS-a obišao dužinski put Via Adriatica od Prevlake do Istre. Navedene aktivnosti bile su popraćene u javnim medijima i zapažene u široj javnosti.

Komisija za speleologiju koordinirala je u 2020. rad 20 speleoloških odsjeka i udruga članica, koji su imali 457 članova, od čega 27 instruktora speleologije, 86 speleologa, 304 speleološka pripravnika i 44 speleološka suradnika. Rad je koordiniran putem redovnih sjednica Izvršnog odbora i godišnje skupštine Komisije. Na redovnoj izornoj skupštini Komisije 6. studenoga izabrano je njeno novo vodstvo za sljedeće četiri godine te koordinatori za osam speleoloških djelatnosti.

Radi provođenja istraživanja, monitoringa i školovanja u speleološkim objektima na području Hrvatske, HPS je kao nositelj za 22 članice Komisije koje su uključene u statusu izvođača, od ministarstva nadležnog za zaštitu okoliša pribavio sva potrebna dopuštenja. Tijekom 2020. provedena su 342 speleološka istraživanja i monitoringa, pri čemu je istraženo više od 8500 metara dubine i gotovo 18 kilometara duljine.

Glavnina rada bila je usmjerena ka zajedničkom projektu HPS-a i članica HPS-a »Speleološka istraživanja hrvatskoga krša 2020.«, koji se sastoji od više ekspedicija, logora i istraživanja u Hrvatskoj. Tijekom 2020. izvedeno je šest speleoloških ekspedicija, kampova i logora, na kojima je sudjelovalo 155 sudionika iz 22 udruge iz Hrvatske te iz pet zemalja EU-a i svijeta. Najveći

su uspjesi postignuti na Crnopcu (JI Velebit), sjevernom Velebitu i na Biokovu. Tijekom istraživanja u Jamskom sustavu Crnopac pronađen je spoj s jamom Muda labudova pa je taj sustav duljinom od 53 km sada 66. po duljini u svijetu. Sustav sada ima pet ulaza i veliku perspektivu za istraživanje na brojnim mjestima. Dubina jame Nedam povećana je na 1226 metara i tako postala treća najdublja jama u Hrvatskoj. Na dubini od 1192 metra preronjen je »viseći« sifon dubine 6 i duljine 35 metara, iza kojega se nastavlja horizontalni dio jame. Na Biokovu su nastavljena istraživanja u jami Njemici, gdje je dosegnuta dubina od 934 metra, pa je to nakon četiri »tisućice« na sjevernom Velebitu sada po dubini peta jama u Hrvatskoj. Dodatna zanimljivost pri istraživanju Njemice jest pronađeni sifon, prvi u jamama Biokova.

Sudjelovalo se na projektu sistematizacije standardiziranih podataka o speleološkim objektima u Nacionalnom parku Plitvička jezera, gdje je tijekom prve faze projekta istraženo više od stotinu speleoloških objekata. U Stonu

i Dubrovniku održana je speleološka izložba o istraživanjima na dubrovačkom području. Aktivno se sudjelovalo u ekološkoj speleološkoj inicijativi Čisto podzemlje, a prikupljene informacije o onečišćenim speleološkim objektima u Hrvatskoj dostupne su na Bioportalu (ukupno je upisano 820 onečišćenih speleoloških objekata). U organiziranim je akcijama čišćenja iz 9 jama izvučeno 38,5 kubičnih metara otpada. Komisija je aktivno sudjelovala i u izradi Katastra speleoloških objekata, koju provodi Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja (sada je u Katastru 2498 speleoloških objekata, dok je 485 speleoloških objekata u provjeri). Redovito su se ažurirale web-stranice i u Hrvatskom planinaru objavljivale obavijesti o važnijim akcijama. Skrb o zaštiti krškog podzemlja bit će posebno naglašena u 2021., koja će se obilježiti kao Međunarodna godina špilja i krša.

Speleolozi se educiraju na speleološkim školama, seminarima i skupovima te ispitima za naziv »speleolog« i »instruktor speleologije«. U 2020. bilo je za školovanje licencirano



Mjesto spoja dviju jama u Jamskom sustavu Crnopac

200 članova. Provedeno je pet škola, na kojima je sudjelovalo 46 polaznika. Polaganjem ispita petero je članova steklo je naziv »speleolog«, a jedna članica naziv »instruktor speleologije«. Održani su stručni seminari o organizaciji rada u Komisiji, topografskom snimanju te opremanju speleoloških objekata.

Komisija za alpinizam pružala je potporu društvima i odsjecima koji su organizirali ljetne i zimske alpinističke škole u skladu s programima tih škola. Komisija je i u 2020. organizirala na Biokovu Memorijalni alpinistički logor »Glavno da se klajmba«, na kojemu je usprkos smanjenom broju sudionika ispenjan respektabilan broj smjerova. Glavni je cilj te akcije bio prenošenje znanja i iskustava s iskusnijih na manje iskusne članove. Lednopenjačka reprezentacija Hrvatske sudjelovala je na natjecanjima Svjetskoga kupa u prošloj zimskoj sezoni, no zbog epidemije prekinuto je održavanje međunarodnih natjecanja. Krajem 2019. godine alpinizam je na globalnoj razini dobio izvanredno priznanje uvrštenjem na UNESCO-ovu listu nematerijalne svjetske kulturne baštine, a Komisija je tu činjenicu aktivno promovirala u alpinističkoj i široj javnosti.

Komisija za sportsko penjanje rješavala je u 2020. brojna pitanja vezana uz održavanje treninga i natjecanja u sportsko-penjačkim dvoranama u uvjetima epidemije te promjene organizacijskog statusa sportskog penjanja u Hrvatskoj zbog odluke dijela sportsko-penjačkih klubova da samostalno registriraju Hrvatski sportsko penjački savez. U prvoj polovici godine Izvršni odbor Komisije radio je na pripremi Pravilnika o natjecanjima radi usklađivanja s natjecateljskim pravilnikom IFSC-a. Održan je Sabor Komisije, uz izbor novog vodstva, koje je preuzelo odgovornost za rad Komisije, ali se potom vrlo brzo povuklo ne izvršivši zadaće vezane uz postupak razdruživanja sportskog penjanja iz HPS-a.

Hrvatska sportsko-penjačka reprezentacija organizirana u HPS-u djelovala je u skladu sa svojim pravilnikom, uputama HOO-a i epidemiološkim okolnostima. Kao i proteklih godina, rad reprezentacije bio je organiziran u seniorskoj, juniorskoj A i juniorskoj B reprezentaciji. Seniorska je reprezentacija uz potporu HOO-a

predstavljala Hrvatsku na europskim natjecanjima u Augsburgu i Moskvi.

Komisija za planinsko skijanje. Početkom godine imenovano je novo vodstvo Komisije i obnovljen je njezin rad. Radi razvijanja planinskog skijanja i sustavnog jačanja članske baze, Komisija je podupirala osnivanje odsjeka i sekcija planinskog skijanja u planinarskim društvima, no na tom planu nisu postignuti pomaci, zbog slabe zainteresiranosti članstva i nemogućnosti okupljanja u uvjetima epidemije. Komisija je radi izvođenja škola planinskog skijanja pripremila novi program škole planinskog skijanja, ažurirala popis licenciranih instruktora i imenovala nove. Na inicijativu i uz angažman članova Komisije u javnom savjetovanju o Pravilniku o čuvanju i zaštiti Parka prirode Medvednica, uvažen je prijedlog HPS-a o izmjeni odredbe o zabrani skijanja izvan uređenih staza, čime je omogućeno planinsko skijanje na Medvednici.

Komisija za školovanje aktivno se angažirala na pripremi i provođenju reforme sustava školovanja u HPS-u. Na temelju provedene analize cjelokupnog školovanja u HPS-u, pripremljene su odgovarajuće mjere i rješenja te izrađeni inicijalni nacrti programa školovanja za sve vrste škola i tečaja, a održana je i interdisciplinarna radionica u kojoj su sudjelovali instruktori i voditelji školovanja iz svih komisija koje organiziraju i provode školovanje u HPS-u. Pravilnikom o školovanju, koji je donijela Skupština HPS-a, bolje je uređen sustav školovanja te su postavljene osnove za usvajanje i primjenu novih programa školovanja. Rad na reformi sustava školovanja nastaviti će se u 2021., kada se očekuje normalizacija epidemioških okolnosti.

Prema poslanim planovima, popisu instruktora i predavača te izvješćima o održanim planinarskim školama članica Saveza, Komisija je nakon njihova završetka poslala organizatorima diplome HPS-a za polaznike koji su uspješno završili opće planinarske škole. Društvima koja su prema programu HPS-a organizirala opće planinarske škole poslano su 654 diplome. Za polaznike malih planinarskih škola izdano je 168 diploma. Uz njih su poslano 177 diploma za polaznike specijalističkih škola (38 alpinizam, 93 sportsko penjanje, 46 speleologija) koje su

provedene u skladu s programima školovanja za te djelatnosti. Ukupno je u 2020. u Savezu bio 831 novoškolovani član, većinom mlađe dobi. Zanimanje članova za pohađanje škola bilo je znatno veće, no zbog epidemioloških su ograničenja mogućnosti za provođenje bile znatno sužene, pa su mnogi organizatori odgodili ili prekinuli održavanje svojih škola ili su ih održali sa smanjenim brojem polaznika. Tako velika zainteresiranost za stjecanje znanja i vještina na školama i tečajevima koji se provode prema programima HPS-a svjedoči o kvaliteti programa i razvijenoj svijesti članstva o važnosti sigurnoga kretanja i boravka u planinama. Imajući to u vidu, Komisija za školovanje, kao i druge komisije, angažirala se u razradi odgovarajućih modela školovanja za slučaj produljenog trajanja epidemije.

Komisija za promidžbu i izdavačku djelatnost. Zahvaljujući preglednoj organizaciji velike količine praktičnih podataka, sadržaje na našim mrežnim stranicama koristi mnogo članova i drugih zainteresiranih za planiranje izleta, edukaciju i dobivanje obavijesti o akcijama HPS-a. Redovito se objavljuju novosti iz rada HPS-a te dopunjavaju i ažuriraju stranice s podacima. Na *webu* su također dostupni ažurni popisi udruga, planinarskih kuća, instruktora, vodiča, markacista, obilaznika HPO-a i dobitnika priznanja, a posebno je bila zapažena Interaktivna planinarska karta Hrvatske. Tijekom godine pripremljene su i objavljene dvije praktične aplikacije za mobilne uređaje, s podacima o planinarskim udrugama, planinarskim kućama, obilaznicama, informacijama o organizacijskoj strukturi HPS-a te poveznicama na odgovarajuće sadržaje na webu HPS-a (eHPS i infoHPS). Također je izrađena i u rad puštena vrlo kvalitetna mrežna aplikacija za evidenciju članstva u planinarskim udrugama. Facebook stranica funkcionirala je redovito i na njoj su se prenosile važne informacije vezane uz HPS i planinarenje općenito. Tijekom godine izrađena je nova web-stranica HPS-a, koja će nakon uređivanja sadržaja i novih funkcionalnosti uskoro biti puštena u rad.

Hrvatski planinar nastavio je redovito izlaziti i unatoč sve manjoj popularnosti tiskanih

medija, zadržao je svoje istaknuto mjesto u planinarskoj populaciji, uz novu razinu kvalitete i raznolikosti članaka i tema. Časopis se redovito objavljuje i na internetu, gdje postoji kvalitetan pretraživač i digitalni arhiv tiskanih brojeva. Zidni kalendar za 2020. tiskan je u nakladi od 2000 primjeraka. Zbog nemogućnosti planiranja većih akcija, međutim, nije bio izrađen i objavljen kalendar akcija za sljedeću godinu, a bit će izrađen kada se ispune epidemiološki uvjeti za organiziranje većih okupljanja. Komisija je pomagala i planinarskim udrugama u pripremi njihovih izdanja te inicirala izdavanje prigodnog izdanja Hrvatske pošte u povodu 150. obljetnice hrvatskog planinarstva, koje će se obilježiti 2024. godine. Članovi Komisije i dužnosnici HPS-a redovito su sudjelovali u televizijskim i radijskim emisijama u kojima se govorilo o planinarstvu, a također su surađivali s elektroničkim i novinskim medijima u pripremi tema vezanih uz planine i planinarstvo.

Komisija za zaštitu prirode održala je tijekom godine tri sastanka, a kontinuirano se radilo na podizanju svijesti planinara i opće javnosti o pitanjima zaštite okoliša. Članovi Komisije intenzivno u suradnji s drugim dužnosnicima HPS-a komunicirali su i surađivali s ministarstvom nadležnim za zaštitu okoliša, ustanovama koje upravljaju zaštićenim planinskim područjima i drugim organizacijama koje se skrbe o zaštiti okoliša, posebno u povodu Dana zaštite prirode u Republici Hrvatskoj, koji je obilježen usponom na najviši vrh Hrvatske u organizaciji HPS-a i HGSS-a. U suradnji s udrugom BIOM organizirano je online predavanje »Ris u hrvatskim planinama«, uz sudjelovanje više od 400 gledatelja i slušatelja. Radi obnove školovanja za čuvare planinske prirode, Komisija je pripremila novi program tečaja za čuvare planinske prirode. U povodu Međunarodnog dana planina, 11. prosinca, objavljen je plakat sa sloganima i porukama o zaštiti okoliša prikupljenima na natječaju upućenom svim planinarskim udrugama. Sudjelovalo se također i u izradi planova upravljanja planinskim nacionalnim parkovima i parkovima prirode te izradi plana upravljanja strogim rezervatom Bijele i Samarske stijene. Članovi Komisije redovito su

upozoravali i na sve češću pojavu vožnje motociklima i quadovima po planinarskim putovima, čime se oštećuju ti putovi, stvara buka te ugrožavaju oni kojima su ti putovi namijenjeni, a što je posebno neprihvatljivo u zaštićenim planinskim područjima.

Komisija za povijest planinarstva bavila se prikupljanjem i obradom vrijednih starih predmeta i druge građe. U prvom dijelu godine obavljen je vrlo obiman posao sortiranja, organiziranja i evidentiranja arhivske građe u sjedištu HPS-a. Dosad je obrađeno više od polovice arhiva HPS-a, a ti će se poslovi nastaviti i u 2021., kako bi arhivska građa o razvoju planinarstva bila lako pretraživa i dostupna svim zainteresiranim udrugama i pojedincima. Za izložbu »Hrabrost je ženskog roda«, koja je održana u Rijeci, europskoj prijestolnici kulture 2020., priređeni su u dogovoru s udrugom Bazovica i Slovenskim domom u Rijeci izložbeni panoi o razvoju hrvatskoga ženskog alpinizma.

Komisija za priznanja obradila je tijekom godine više od 230 pristiglih zahtjeva. Za prijedloge koji su udovoljavali uvjetima iz Pravilnika o dodjeli priznanja Komisija je dodijelila 14 plaketa, 24 zlatna, 45 srebrnih i 130 brončanih znakova HPS-a (ukupno 213). Komisija je tijekom godine pomlađena uključivanjem novih članova, te su imenovani novi pročelnik i njegov zamjenik. Također, prema prijedlogu Komisije, Skupština je usvojila novi Pravilnik o dodjeli priznanja, s bolje razrađenim kriterijima za odlučivanje, što predstavlja čvrstu osnovu za daljnji kvalitetan rad Komisije.

Komisija za statutarnu, kadrovsku i normativnu djelatnost. Prema potrebi i postupajući u povodu zaprimljenih zahtjeva, Komisija je pregledavala i davala mišljenja o ugovorima, pravilnicima i statutima naših članica te drugim dokumentima upućenima Uredu HPS-a, komisijama Saveza, Izvršnom odboru i Skupštini HPS-a. Komisija je također dala stručno mišljenje o prijedlogu izmjena Statuta, a radi brojnih pitanja sportsko-penjačkih klubova, od Gradskog je ureda za opću upravu i Ministarstva pravosuđa i uprave zatraženo službeno mišljenje o pitanjima proizašlim iz registracije samostalnog saveza za sportsko penjanje.

Hrvatska gorska služba spašavanja.

HGSS i njegovih 25 stanica članice su našeg Saveza, a u HGSS-u djeluje gotovo tisuću članova HPS-a. Uz to što obavljaju izrazito humanu djelatnost spašavanja unesrećenih na najraznovrsnijim terenima, gdje se mogu učinkovito koristiti spašavateljska oprema, tehnika i iskustvo gorskog spašavanja, članovi HGSS-a izravno pridonose radu naše planinarske udruge stalnim sudjelovanjem u edukaciji članova HPS-a, radom u osnovnim planinarskim udrugama i na druge načine. Uz redovnu djelatnost spašavanja i zbrinjavanja unesrećenih, u 2020. je HGSS nizom akcija obilježio 70. obljetnicu svojega djelovanja, odnosno 70. obljetnicu formiranja Komisije za GSS u Planinarskom savezu Hrvatske 1950. godine. Služba ima vrlo visoko društveno uvažavanje i nezamjenjivo mjesto u sustavu nacionalne sigurnosti.

Zaključak. Rezultati naših stručnih djelatnosti u 2020. opisani su detaljnije u opširnim izvješćima što su ih komisije dostavile Uredu HPS-a, a u ovom pregledu preneseni su samo njihovi sažetci. Nažalost, u 2020. mnoge planirane aktivnosti nisu ostvarene pa ostaju izazovi za budućnost. Pa ipak, sva ostvarenja navedena u ovom izvješću daju čvrsto uporište za zaključnu ocjenu da je i u posebnim okolnostima HPS uspješno ispunjavao svoje ciljeve i zadaće te da je u nesvakidašnjim i vrlo zahtjevnim okolnostima ostvario mnogo vrijednih rezultata na raznim poljima svojega djelovanja.

Tradicija, povezanost, prijateljstvo i golemo angažiranje svih onih koji daju svoj doprinos organiziranom hrvatskom planinarstvu jamče da će se dobri rezultati nastaviti ostvarivati i u sljedećim godinama, na korist i zadovoljstvo svih onih koji vole planine i planinarenje.

Svim dužnosnicima, pročelnicima i članovima komisija, zaposlenicima HPS-a, suradnicima te planinarskim udrugama, njihovim vodstvima i svim planinarima u HPS-u zahvaljujemo na njihovom djelovanju u planinama i u podzemnom svijetu te na zalaganju u društvenom radu u protekloj godini, uz nadu da će nova godina donijeti bolje uvjete za sve planinarske djelatnosti.

Godišnje nagrade HPS-a

Izvršni odbor HPS-a svake godine odlučuje o dodjeli godišnjih nagrada udrugama, akcijama i pojedincima koji su se istaknuli svojim rezultatima u tekućoj godini. Na temelju praćenja rada tijekom cijele 2020. i obrazloženja iz kojih je vidljiv konkretan doprinos u protekloj godini, Izvršni je odbor HPS-a na svojoj 8. sjednici odlučio o dodjeli 15 godišnjih nagrada za 2020.



Najbolji društveni rad u planinarskoj udruzi

Nagrada se dodjeljuje planinarki koja angažirano vodi planinarsko društvo u Međimurju i sudjeluje u svim aktivnostima toga društva, koje se iz godine u godinu ističe kao gostoljubiv i uzoran domaćin nadaleko poznatog Vincekovog pohoda. Nagrada za najbolji društveni rad u planinarskoj udruzi dodjeljuje se **Sonji Vršić**, predsjednici PD-a Bunde iz Murskog Središća.



Najbolji dužnosnik HPS-a

Nagrada za najboljeg dužnosnika HPS-a u 2020. dodjeljuje se za uzoran rad u Komisiji za vodiče i za vođenje Radne skupine za osobe s invaliditetom. Iako se u ovoj godini zbog epidemioloških okolnosti nisu mogle ostvariti sve planirane aktivnosti, članovi Radne skupine za OSI pod vodstvom spomenute planinarke aktivno su surađivali i provodili raznovrsne aktivnosti promičući u javnosti planinarstvo i zdrav način života. Nagrada se dodjeljuje **Aleksandri Kuzmanić**, članici HPD-a Mosor iz Splita.



Najbolje organizirana akcija

U kategoriji najbolje organizirane akcije nagrada se dodjeljuje speleološkom istraživanju kojim su tijekom ljeta produbljena geomorfološka, biospeleološka i druga saznanja o podzemlju Velebita. U toj je akciji sudjelovalo nekoliko desetaka speleologa iz više planinarskih udruga, pod pokroviteljstvom Komisije za speleologiju HPS-a, a sve je bilo organizirano na uzoran način. Nagrada za najbolje organiziranu akciju u HPS-u dodjeljuje se PDS-u Velebit, Zagreb, za organiziranje i provedbu **speleološkog istraživanja jame Nedam na sjevernom Velebitu**.



Najveći planinarski uspjeh

Najveći pojedinačni uspjeh u 2020. ostvaren je u okviru speleološkog istraživanja jame Nedam u Hajdučkim kukovima na sjevernom Velebitu. Speleološkim su istraživanjem u toj jami tijekom godine otkriveni novi podzemni prostori, premašena je dubina od 1000 metara, a posebno je vrijedno bilo speleoronjenje u sifonskom jezeru na dnu jame. Za speleoronjenje u jami Nedam, kao izvanredan pojedinačni uspjeh na speleološkoj ekspediciji Sjeverni Velebit 2020., Izvršni odbor nagrađuje **Denis Barnjak**.

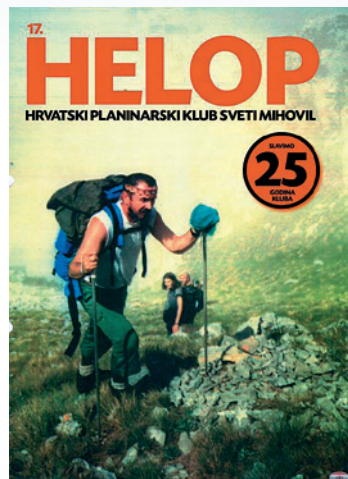
Najveći planinarski pothvat

Slijepi planinar iz Istre u dva mjeseca tijekom jeseni 2020. godine propješačio je i proplaninario cijelu trasu Via Adriatice od Prevlake do rta Kamenjak u Istri. Posebnost je da su ga na putu vodili vodiči HPS-a, izmjenjujući se na različitim dionicama od Dubrovačkog područja do Istre, čime su se na jedinstven način povezali u veliku zajedničku akciju. Riječ je o nesvakidašnjem podvigu koji zaslu-
žuje biti istaknut i nagrađen, a dodatno je značajan zato što se taj planinar u 2020. godini posebno angažirao i istaknuo ne samo u povezivanju planinara s invaliditetom u zajedničke akcije, nego i u promidžbi planinarstva te kao suradnik Hrvatskog planinara i autor planinarske knjige »Planinarenje na slijepo«. Izvršni odbor HPS-a pohvaljuje i nagrađuje **Feruča Lazarića** za ostvaren jedinstven planinarski pothvat u 2020. godini.



Najveći doprinos planinarskoj publicistici

Izvršni odbor odlučio je u ovoj kategoriji nagraditi jedan od najprepoznatljivijih i najuzornijih časopisa neke planinarske udruge. Riječ je o časopisu kojim je detaljno predstavljen raznovrstan rad članova jednoga u protekloj godini izrazito aktivnoga planinarskoga kluba. Za najveći doprinos planinarskoj publicistici nagrada se dodjeljuje **časopisu Helop HPK-a Sveti Mihovil iz Šibenika**.



Najbolja web-stranica

Web-mjesto (engl. website) »Moslavačka gora« ogleđni je primjer onoga što bi trebala sadržavati web-mjesta posvećena jednoj planini. Na pregledan i estetski privlačan način prikazane su sve informacije koje bi mogle zanimati planinara (pa i izletnika i turista) koji želi pohoditi to područje. Web sadrži podatke o Moslavačkoj gori na hrvatskom i engleskom jeziku, planinarske rute podijeljene po područjima, popraćene opisom, potrebnim vremenima hoda i prikladnim zemljovidom, opise zanimljivih lokaliteta, interaktivnu kartu s mnoštvom označenih lokaliteta i mogućnošću preuzimanja na korisničko računalo ili mobitel. U 2020. najbolja je **web-stranica »Moslavačka gora«**, <https://sites.google.com/site/moslavackagora>, koju uređuju **Marija, Tamara i Josip Kocet**, članovi HPD-a Jelengrad iz Kutine.



Najbolja planinarska kuća

Godišnja nagrada za najbolju planinarsku kuću dodjeljuje se novom objektu, koji se ističe arhitektonskim rješenjem, kvalitetnom izvedbom i uzornim uređenjem, a svime time omogućeni su znatno bolji uvjeti za posjećivanje Bijelih stijena. Nagrada se ujedno odnosi i na uzorno organiziranu i izvedenu akciju uređenja skloništa zahvaljujući kojoj je to postao najbolji planinarski objekt u Hrvatskoj. U izgradnji novog planinarskog objekta, uz članove matičnoga



društva, znatno su se angažirali i članovi drugih društava, a izgradnja i uređenje sufinancirani su sredstvima HPS-a. Najbolja je planinarska kuća novo **planinarsko sklonište Miroslav Hirtz na Bijelim stijenama**, kojim upravlja HPD Kapela iz Zagreba.

Najbolji upravljač planinarske kuće

Najbolji upravljač planinarske kuće razmjerno je malo, ali dobro organizirano društvo koje se skrbi o dvama planinarskim objektima na Velebitu: Carevoj kući na Begovači i Rossijevom skloništu u Rožanskim kukovima. Društvo je tijekom godine organiziralo i izvelo više radnih akcija u kojima su planinari vlastitim snagama uredili te važne planinarske objekte. Najbolji upravljač planinarskih kuća je **PD Gromovača iz Otočca**.



Najbolji domaćin planinarske kuće

U kategoriji najboljeg domaćina planinarske kuće nagrada se dodjeljuje planinaru koji se skrbi o planinarskoj kući Koretići u Žumberku. Nagrada se dodjeljuje za ljubaznost u prihvatu brojnih planinara, kao i za angažman na uređenju planinarske kuće i njezina okoliša. Nagradu za najboljeg domaćina planinarske kuće prima **Srećko Bošković**, član PK-a Scout u Samoboru.



Najbolji rad s mladima

Najboljim radom s djecom i mladima ocijenjeno je organizirano djelovanje skupine Mali planinari Samobor, kojom se u rad društva organizatora uključilo mnogo djece i mladih, kao i njihovih roditelja. U ovoj je godini težište rada bilo na raznovrsnim aktivnostima koje se mogu organizirati u uvjetima epidemije. Za najbolji rad s mladima Izvršni odbor HPS-a nagrađuje **HPD Japetić iz Samobora**.



Najbolji vanjski suradnik

Izvršni odbor odlučio je u ovoj kategoriji nagraditi javnu ustanovu koja upravlja najvećim hrvatskim parkom prirode, a zbog uzorne suradnje u provedbi svih planinarskih aktivnosti na području Parka, napose speleoloških istraživanja. Najbolji vanjski suradnik je **Javna ustanova Park prirode Velebit**.



VELEBIT
Park prirode • Nature park

Posebna priznanja

Među raznovrsnim aktivnostima Izvršni odbor zapazio je i odlučio nagraditi još tri aktivnosti i postignuća u kategoriji posebnih priznanja. Posebna priznanja Izvršnog odbora HPS-a primaju:

- Volonterska inicijativa **Čisto podzemlje** za postignuća u zaštiti krškog podzemlja. Speleolozi okupljeni u ovoj inicijativi očistili su niz jama od otpada te promovirali vrijednosti krškog podzemlja i nužnost njegova očuvanja. Nagradu prima voditelj inicijative speleolog Ruđer Novak.
- Volonterska inicijativa **Alpinisti, visinci i speleolozi pomažu Zagrebu** za pomoć građanima Zagreba u saniranju posljedica potresa. U hitnom uklanjanju najtežih oštećenja nastalih u potresu primjenom penjačkih tehnika sudjelovalo je stotinu članova planinarskih društava HPD-a Zagreb-Matica, HPD-a Željezničar, PDS-a Velebit, SK-a Ozren Lukić, Dinaridi DISKF i drugih.
- Planinar, arhitekt i graditelj **Ivan Juretić** za angažman na uređenju planinarskog skloništa Miroslav Hirtz na Bijelim stijenama, zahvaljujući kojemu je to sklonište postalo jedan od najljepših planinarskih objekata u Hrvatskoj.



**ČISTO
PODZEMLJE**



Čestitamo svim nagrađenima i želimo svim planinarima mnogo planinarskih uspjeha u 2021. godini!

Na plažama Snježne planine

dr. Edo Toplak, Zagreb

U očekivanju da prođu ova strašno ozbiljna vremena i da ponovno krenemo na ozbiljna putovanja, predlažem da se na stranicama Hrvatskog planinara osvrnemo na jedno manje ozbiljno putovanje. Njegova osnovna obilježja bila su ukratko ova:

- Razlog putovanja – bijeg od djece
- Svrha putovanja – održavanje braka i odmor od djece
- Tip putovanja – lagano, opušteno, nezahtjevno i bez djece
- Cilj putovanja – službeni: osvajanje najvišega planinskog vrha Španjolske bez djece, neslužbeni: grijanje kostiju, oporavak od novogodišnjih praznika i djece
- Interes – priroda, lagana hrana, lagano vino, kulturno uzdizanje (ne pretjerano visoko)
- Prtljaga – novčanik s vozačkom i osobnom (putovnica, naravno, ne treba), nešto eura i kartica, tenisice, dvoje kratke hlače, jedne

duge (za crkve), tri tišrtice, jakna, šilterica, kupaće i japanke, kefica za zube, gaće, čarape i špil karata. I četiri komada melema za usne (znam, ali što mogu, ovisan sam). I fotoapar. I mobitel. I jedna fotografija djece.

- Cijena prijevoza – 57 eura za let zrakoplovom do Kanara i natrag (Venezia – Arrecife), 20 eura za letove između otoka. Rent-a-car, cijena kao i kod nas. Gorivo i hrana, naravno, jeftinije nego kod nas.
- Smještaj – iznajmljene kuće/stanovi: 18 – 27 eura na dan, per capita.

U staronormalna zimska vremena u ovo bismo doba godine odlazili na zimske praznike, odmori ili skijanje. Budući da sam na skijanju upoznao samo jedan užitak, onaj neopisiv osjećaj ugođe kad skineš pancerice, meni zimski mjeseci nisu od spuštanja snježnim padinama, već od druženja s obitelji. Lani smo se ipak odlučili

Sjeverozapad Tenerifea raj je za planinare. Korzika u malom!



poštedjeti roditeljskih obveza i malo se u vrijeme školskih praznika odmaknuli od potomaka. Točnije: malo dalje.

Budući da i supruga i ja volimo toplinu, sunce, more, ribu, voće, otoke i prostrane pejzaže, kad smo sve to izmiješali i zagrijali, na površinu su isplivali – Kanarski otoci. A oni doslovno i jesu izašli na površinu (prije sedam milijuna godina) i, eto, dočekali nas.

Sedam vulkanskih otoka u Atlantskom oceanu stotinjak kilometara od Afrike pripada skupini Makaronskih otočja, uz Azore, Madeiru i Zelenortske otoke. Najveći su i najpoznatiji Gran Canaria i Tenerife. Izabrali smo dva: Lanzarote i Tenerife. Lanzarote kao najegzotičniji, Tenerife kao najraznovrsniji i najzanimljiviji.

Na Kanare masovno putuju Englezi i Nijemci. Malo manje masovno Šveđani i Talijani, a nađe se još prilično Poljaka i Rusa.

Englezi, uglavnom mladi, skupljaju melanome na plažama između dvaju noćnih oblokanja u hotelskom bircu. Izvan plaža i resorata ne obitavaju.

Nijemci i Poljaci, uglavnom s malom djecom (od koje barem jedno još ne hoda), najčešće na biciklu. Što je planinska staza nepristupačnija, njih je više.

Talijani, prosječne dobi između 70 i 90 godina, uvijek u skupinama po pedeset, odnosno ovisno o veličini busa. Uglavnom se nalaze u središtima gradova, šoping zonama i crkvama.

Šveđani svih dobni skupina, u dane posvećene Odinu, Thoru, Freyi i Lokiju, jednoliko raspršeni po svim otocima i svim vrhovima, šumama, plažama, nacionalnim parkovima i gostionicama. U dane posvećene suncu i mjesecu – uz bazen, knjigu i koktele.

Ruskinje uvijek savršeno dotjerane, u precizno raskopčanoj oblekici, najčešće po dvije, nalaze se posvuda gdje mogu pozirati na tristotinjak selfija dnevno, a u pratnji Rusa koji se nalaze dovoljno blizu da plate račune i dovoljno daleko da se ne vide u kadru.

Dobro, hajd'mo mi malo ozbiljnije. Gotovo svi posjetitelji dolaze na Kanare zbog savršene vječnoproletne klime. Uvijek toplo. Nikad vruće. Bude kiše, ali ne previše. Većina gostiju smjesti se u neki resort ili hotel. Dane provode na bazenu ili ponekad na plaži. Navečer prošeću mjestom. U tjedan ili dva, koliko ostanu, jedanput se odvezu organiziranom turom na izlet do neke atrakcije, vulkana ili na promatranje kitova i dupina. Ako imaju klince, dva dana provedu u zabavnim parkovima. I to je to. Turistička su mjesta preizgrađena i prenatrana. Plaže, prekrivene crnim vulkanskim pijeskom, uglavnom otvorene prema oceanu, više su za sunčanje nego za plivanje. Prvo: zbog velikih valova, drugo: jer more nikada nije ugodno toplo. Zimi je temperatura mora do 22, a ljeti do 25 stupnjeva.

Manjina posjetitelja smještaj nalazi u malim mjestima dalje od obale, iznajmljuje automobile



Vulkan Teide – najviša planina Španjolske

i dane provodi u otkrivanju prirodnih i inih ljepota. Ako se kupaju, čine to na nekoj od desetaka malih plaža izvan razvikanih turističkih mjesta ili gradova. Ne moram vam reći da nikad nisam pripadao većini. Uostalom, kao i vi, razmažen sam na jadranskoj obali.

Nekoliko smo dana proveli na Lanzaroteu, egzotičnom otoku dvostruko većem od Krka. Vrlo je skladan i čovjek se na njemu jednostavno osjeća dobro. Čak jako dobro.

Poznavatelji Kanarskih otoka smatraju ga najljepšim i najugodnijim za odmor. Ondje nema betona, hotelskih kompleksa, visokih zgrada. Sve kuće – ako ne sve a ono barem 99 % njih – prizemnice su ili katnice bijele boje. Prirodne znamenitosti i karakteristike strogo se čuvaju od svake devastacije, pažljivo oblikuju i pomno održavaju. Kako je moguće da se cijeli jedan otok u inače visoko komercijaliziranoj Španjolskoj odupre hiperisplativoj masturbističkoj histeriji i ispoštuje stroga pravila održivog razvoja? Razliku čine jedan čovjek i malo sreće. Poklopilo se nekoliko stvari. Prvo, bilo mu je stalo. Drugo, bio je genij arhitekture, umjetnosti i oblikovanja prostora. Treće, nije žalio vremena ni snage da se angažira u provedbi ideja. Četvrto, imao je snažno političko zaleđe. Naime, bio je od samog početka dragovoljac u jednoj od pet generalisimusovih kolona. Taj umjetnik, Cesar Manrique, oblikovao

je sve bitne atrakcije na otoku, definirao bren-dove, sagradio spomenike, odredio urbanistička pravila, forsirao održive izvore. Danas bi imao sto godina da nije poginuo u prometnoj nesreći. Inače, zalagao se i za minimalnu upotrebu automobila na otoku.

Tradicionalna je radna životinja na tom otoku – deva. Doduše, ne ore se više s devama i one ne nose terete, ali još se koriste. Sada nose turiste. Jako se pazi na njihovo zdravlje i izgled. Moram priznati da te deve djeluju izrazito njegovano, čisto, zdravo i uhranjeno. Neusporedivo s bilo kojom njihovom rođakom u Africi, Aziji i na Bliskom Istoku. Australske deve još nisam pregledao.

Velik dio otoka definirala je lava, koja je stvorila njegovu specifičnu površinu, na mjestima jednaku onoj na površini susjednog nam planeta. Doslovno. Ako igdje snimaju lažirane slike i spuštaju sve one sonde, Vikinge, Pathfinderere i Opportunityje, onda je to ovdje. Cijeli nacionalni park Timanfaya zapravo čine pejzaži kakve zamišljamo da će ugledati posada broda Mars One.

Glavni grad ili, bolje rečeno, administrativno sjedište otoka, jest Arrecife. To je sve što ću reći o tom gradu. Iskreno, žalibože vremena utrošenoga na posjet i opisivanje. Za razliku od Vrta kaktusa pokraj mjesta Teguisse. Zvuči bezveze, ali taj svakako vrijedi posjetiti.



Pješačka staza kroz vulkanski krajolik

Letovi između otoka jednostavni su. Nema numeriranih sjedišta. Pješice iz zgrade u avion pa sjedneš na prvo slobodno mjesto. Imam svoje pravilo, a to je da kad je god moguće sjednem pored najzgodnije žene u avionu, što nije posebno teško kad putujem sa svojom suprugom. Tako sjednem između prozora i svoje žene i trifrtalj sata (za nezagrepčane: to je 45 minuta) uživam u pogledu na obje strane. Za domoroce je cijena leta 5 eura, fiksna za sve letove između otoka, bez obzira na udaljenost. Stanovnik Kanara (ne znam kako se naziva, ali pretpostavljam da nije Kanarinac) može obići sve Kanarske otoke i vratiti se na polazni za 40 eura. U pravilu, sve su ulaznice i prijevoz za domaće četiri puta jeftinije nego za turiste. Kad se još doda i izostanak poreza, jasno je zašto tamo nemaju problema s depopulacijom. Dapače.

Veći dio odmora proveli smo na Tenerifeu, otoku koji krije i oksimoron iz naslova ove fotopisnice. Naime, Tenerife doslovce znači »Snježna planina«. Ta je planina Teide i vidljiva je s gotovo svake točke otoka. Nije ni čudo s obzirom na to da je gotovo četiritisućnjak. Najviša planina Španjolske.

Sjeverni, a još više zapadni dio otoka, prekriveni su planinama obraslima gustom vegetacijom. Ponegdje kaktusima i sukulenticima, ponegdje makijom, ponegdje pravom šumom. Štoga da tamo raste, nama je egzotično. Biljke koje kod nas

rastu kao lončanice, tamo su golemi grmovi ili stabla. Otočani taj dio koriste da nedjelje provedu u prirodi na brojnim prostorima uređenima kao zajednička okupljališta i roštiljališta. Ako mene pitate, to je i najljepši dio otoka, pun prekrasnih vidikovaca. Raj za planinare, a spustite li se dolje do mora, u svakoj je uvali neka plaža.

Južni je dio otoka nizinski, urbaniziran, čak industrijaliziran. Otprilike u sredini nalazi se službeni cilj našeg putovanja, već spomenuta planina Pico del Teide. Vulkan koji se uzdigao do 3718 metara.

Svladao sam uspon do visine od 3550 metara, a onda su nastali problemi koji su me spriječili da se popnem do samoga vrha. Nije





Skromno zelenilo u Nacionalnom parku Teide

bilo lako. Ispričat ću vam sve po redu. Prvih 1500 metara bilo je naporno, ali ne i neizdrživo. Naime, Hyundai Tucson ima neugodna sjedala. Očekivao sam to i tijekom priprema prilagodio tijelo takvom putu, tako da nije jako žuljalo.

Spomenutom specijalnom prehranom, bogatom orašastim plodovima (baklavama) i posebnim salatama (francuskom), prilagodio sam organizam ne samo dužem sjedenju, već i ekstremnim

planinskim klimatskim izazovima. Naime, bilo je toliko hladno da sam morao obući i jaknu.

Uspón s 1500 na 3500 metara bio je još zahtjevniji jer su nas četrdesetak ugurali u malu gondolu i vukli gore punih desetak minuta. Zahtjevno, dakle, ali i to sam izdržao, dosegnuvši visine kojima se mogu pohvaliti samo iskusni planinari, kanarski sokolovi i ostali koji imaju 27 eura za žičaru. Kad vas istovare iz žičare, imate tri mogućnosti. Jednostavna ravna staza s visinskom razlikom od pet metara. Zahtjevnija planinarska staza (koju sam ja odabrao i svladao u punoj dužini) duga četrjestotinjak metara, s dodatnim usponom od nekih 25 metara. Treća je opcija uspon još dvjestotinjak metara skroz do vrha. Ma otišao bih ja, naravno, i na sam vrh, no za to je potrebna posebna dozvola. Dozvola je besplatna, ali strogo kontroliraju tko je ima, a tko nema. Nemoguće je prošvercati se gore bez nje. Izdaje se na web-stranicama nacionalnog parka, ali su, nažalost, kad smo za to doznali, sve dozvole bile razgrabljene za sve dane našeg boravka. I tako je naša ekspedicija nakon prijeđena 3451,2 kilometra zaustavljena parsto metara od cilja administrativnom zaprekom. Čuo sam da tako zna biti i na Himalaji. Inače, planina je goli stožac lave i kamenja, bez imalo raslinja, prošaran tek stazama, uz poneki smrdljiv sumporni dimnjak. Uz spektakularan vidik nadolje.

Ma dobro, prežalio sam vrh, ionako gore nema niš nego hrpa kamenja i malo snijega. Kad se spustite u podnožje planine, čeka vas stvarno lijep i zanimljiv obilazak nacionalnog parka, koji

EDO TOPLAK



Vulkanski krajolik u Nacionalnom parku Teide



Iznad oblaka

je prema svim recenzijama najbolji od šesnaest nacionalnih parkova Španjolske. Mjesto obožavano od hikera, prepuno dojmljivih krajolika, uglavnom nastalih zabavom vjetra i erozije nakon vulkanskih erupcija.

Najpoznatije turističko mjesto na Tenerifima i klasičan primjer hotelskog pretrpavanja gradić je Los Cristianos. Samo smo na Bookingu ondje izlistali 460 hotela. U jednom od njih, prije petnaest godina, baš u ovo doba, tj. jedne blage prosinačke večeri, gospodin s putovnicom na ime Kristijan Horvat nije dovršio svoju butelju Marquesa de Caceresa. Generalu u zdravlje, ja sam na Tenerifima ispraznio nekoliko takvih. Da biste prošli zaobilaznicom oko toga mjesta, treba vam gotovo sat vožnje. Cijeli preostali dio otoka, okolo naokolo, obići ćete za manje od dva sata. Tenerife je nešto manji od Istre, a naseljava ga oko 900.000 duša. Nedaleko se nalazi Siam Park, vođeni zabavni park uporno reklamiran kao najbolji vođeni park na svijetu. Na Tenerifima je i Loro park, koji pak proglašavaju najboljim zoološkim vrtom na svijetu. Neki turisti, dapače, i dolaze ovamo samo zbog toga. Posebno oni s klincima.

Najstarije, a povijesno i najvažnije naselje, nalazi se u unutrašnjosti otoka i ubav je gradić imena La Orotava. Pitoreskan, rekli bi neki. Imaju jednu atrakciju u dvorištu (instalaciju cvijeća u raznim slikama), dva botanička parka (jedan zatvoren), glavni trg, nekoliko crkvice, nekoliko kuća s fora balkonima i slastičarnu s izvrsnim sladoledom.

Nedaleko je selo s tisućljetnim stablom zmajevca. Zmajevac (*Dracaena draco*) jedan je od simbola Kanara i ovdje baš dobro uspijeva. Dob im se teško određuje jer nemaju godove. Ima stvarno starih i impozantnih, velikih primjeraka, a ondje je navodno i najveći.

Što se tiče jestive flore, ondje rastu uglavnom agrumi i banane. I vinova loza. Imaju i šesnaest vrsta krumpira. Banane su po četiri kune. Domaća su vina skupa, a ostala, posebno španjolska, jeftina.

Kad smo riješili floru, da riješimo i faunu. Uostalom, Kanari su i dobili ime po životinji – psu! Ta priča o velikim psima na Gran Canariji svima je poznata. Meni je prva asocijacija Kanara mala, najčešće žuta pjevica. I naravno da sam na nju i naišao. I to ne na jednu, već na četiri. Na placu u krletki.

Premda maleni i razmjerno kasno otkriveni, Kanari nemaju baš nezanimljivu povijest. Zanimarimo li uobičajenu starovjekovnu ekipu, Grke, Etrušćane, Kartažane i Rimljane, koji su redom posjećivali otoke bez zadržavanja, prava povijest počinje u 14. stoljeću kad su ih Kastilijanci nakanili kolonizirati. Prvo su s otoka maknuli starosjedioce Guanche (porijeklom afričke Berbere). Nije da su ih sve pobili, uglavnom su ih prodali kao roblje. Iako je ta ekipa bila iz kamenog doba, trebalo im je gotovo stoljeće da je svladaju. Naravno, sve se zakuhalo s otkrićem Amerike, čime otoci postaju strateški prevažni kao odskočna daska za put u Novi svijet. Bilo je



Park prirode Anaga

tu svih i svega: i Đenovežana, i Majorkanaca, i Portugalaca, i Nizozemaca i, naravno, Engleza. I gusara. Kako god, Španjolci su iz svega izašli kao vlasnici. S Portugalcima su se dogovorili, zapravo, papa je presudio da Azori i Madeira idu Portugalu, a Kanari Španjolskoj. Nizozemsku su invaziju odbili, kao i Englesku. I to osobno Nelsona. Horatio, friško proglašen admiralom, iskrcao se na plažu kod Santa Cruza, izgubio nekoliko stotina ljudi i dugo pamtio Tenerife. Naime, tu je ostavio i nešto što mu je poslije prilično falilo – desnu ruku. Ali taj je znao gubiti. Tri godine prije, na Korzici je izgubio oko, a onda, osam godina poslije, u dobro poznatoj epizodi kod Cadiza – i glavu.

Glavni grad, Santa Cruz de Tenerife, sasvim je po mjeri. Sveučilište, biblioteke, opera, kazališta, sve izgleda vrlo pristojno.

No najbolja je stvar u tom gradu definitivno botanički vrt. Zapravo, golema zbirka svih mogućih palmi, palmetum. Moram priznati da sam u nj ušao posve preko volje, mrmljajući si u bradu »ne valjda još jedan vrt«. Nekoliko sati poslije jedva su

me dobili van. To umjetno brdo bivše je smetlište. Prije 24 godine ondje nije bilo ničega osim hrpe otpada. Danas je tamo gotovo 600 različitih vrsta palmi i još tisuću drugih vrsta drveća, grmlja i cvijeća, sve uklopljeno u stazice s vidikovcima, jezercima, sjenicama. Za neka bih stabla rekao da su sigurno starija od sto godina. Ukupan je dojam očaravajući. Mene je vrt potpuno oduševio.

Za kraj, umjesto zaključka, samo nekoliko crtica!

Neke od palmi na splitskoj rivi kanarske su palme.

Zbog čistoga zraka i rijetke naoblake, na Kanarima je zvjezdano nebo više pravilo nego iznimka. Stoga su tamo smještene čak dva opservatorija.

Na povratku s Kanara sjedio sam pored jedne Slovenke (druge najzgodnije žene u avionu). Šest godina zaredom zimuje na Kanarima. Svake godine na drugom otoku. Nije mi znala reći koji joj je najljepši. Nakon mog inzistiranja i dugog razmišljanja odlučila se za Lanzarote. Slažem se, ali sljedeći put idem na Gran Canariju.

Paškal – svetac pastir nad Paganijom

Josip Čupić, Ploče

Rodio se 1540. u Aragonskom kraljevstvu, današnjoj Španjolskoj. Sveti Paškal, zaštitnik pastira, bio bi itekako ponosan na svoju crkvicu na brdu Plani iznad Gradca. Taj svetac, koji se odrekao plodnog imanja u Španjolskoj, dobio je komadić surovoga biokovskoga kamena te danas, osim na baćinskoga Svetog Iliju (773 m), ponosno gleda na neretvansko more i zemlju primorsku – nekada slavnu gusarsku kneževinu Paganiju.

Brdo Plana naslanja se na Grabovicu. Ime joj potječe od ilirskog imena Grabovius, koje su Japodi i Delmati povezivali sa stočarsko-šumskim božanstvom. Stoga je bilo logično da pod jakim utjecajem franjevac vrh nazove imenom sveca istog ili sličnog zanimanja.

Gledam vremensku prognozu i vidim sunčan jesenski dan. Nagovaram društvo, koje je u tom

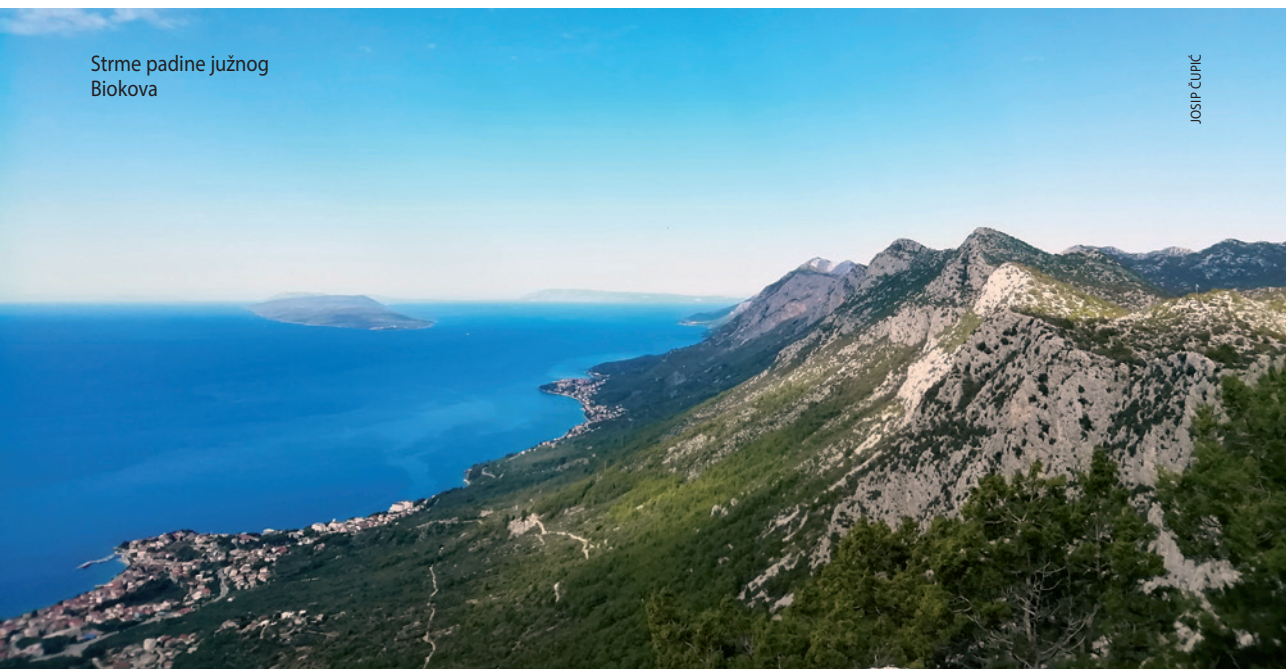
trenutku bilo usredotočeno na pitanja u igri *pub kviz*, da iskoristimo lijepo vrijeme za šetnju u prirodi. Nakon obećanja da će vrijeme biti lijepo te da uspon nije težak, svi pristaju.

Staza iz Gradca do sv. Paškala nije ni duga ni teška. Već nakon kratkog uspona pred nama se otvara jedinstven vidik na Primorje, Pelješac i Hvar. Put je dobro označen i ulijeva sigurnost. Ta se karavanska staza blago penje biokovskom padinom, sve do kapelice posvećene Gospi, uklesane u samu liticu. S tog se ruba vidi staza koja se penje cik-cak do sedla, a prije velikih zavoja čak i nakratko spušta.

Pogled stalno leti ka vrhu, s kojeg nas gleda crkvica sv. Paškala (715 m) iz 18. stoljeća. Te su staze služile za gospodarske veze Primorja, Zagore i Hercegovine. Osim karavana koje su prenosile sol, duhan, vun, brašno i ribu, taj put

Strme padine južnog
Biokova

JOSIP ČUPIC





pamti i hodočasničke procesije ka sv. Paškalu. Napredujemo polako jer smo krenuli na vrijeme i pred sobom imamo dovoljno vremena, pa samim time naše kretanje možda i podsjeća na kakvu procesiju. Dok zbijamo šale, pomalo smo već zagazili na sedlo Gračkih stina.

Dana 8. listopada 1666. Osmanlije su preko Biokova napredovale prema Gradcu. Bosanski vezir koji je bio na čelu turske vojske tražio je da se na Gračke stine iznesu topovi. Knez Šalinović uvjeravao je vezira da je to nemoguće, obećavši da će, ako u tome uspije, dopustiti veziru da mu odsiječe glavu:

*Nit je puta konju, ni konjiku,
ni Turčinu, tvojemu vojniku:
visoke su više Graca stine,
Jedva da ih preletio ždrale,
Kamo li će izjezditi Turci!*

Kada su Turci uspjeli iznijeti topove na Gračke stine, rečeni knez ostade bez glave, no vezir ipak nije uspio osvojiti Gradac. Tako te

događaje opisuje fra Andrija Kačić Miošić u svojim »Pismaricama«.

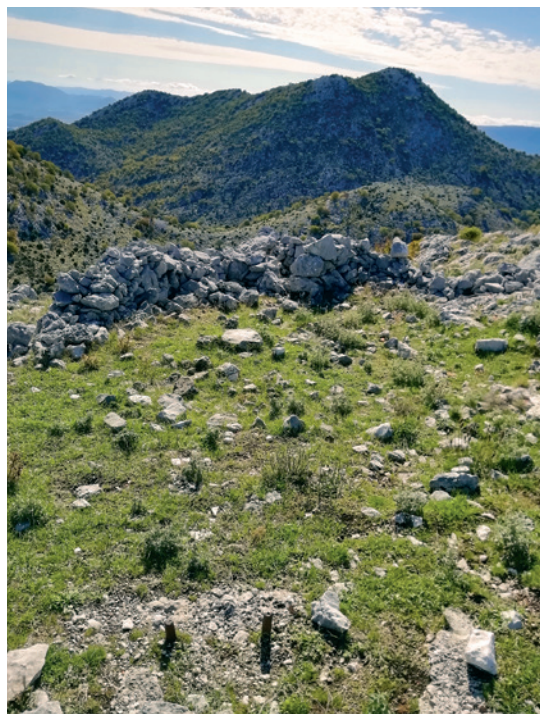
Nakon sedla, lagano napredujemo završnim usponom, rubnim dijelom Plana. Nailazimo na prokop iz vremena Drugoga svjetskog rata. Vrh sv. Paškala imao je u povijesti veliku stratešku važnost. Crkvice pamti bljeskove topova Viškog boja, ali nosi i ožiljke. Oštećenja na crklici posljedica su borbi tijekom Drugoga svjetskog rata. Vrh je bio poprište stalnih borbi, preko njega su prelazile mnoge ofenzive, i jedna od poznatijih operacija – Albija. I danas se lako mogu pronaći tragovi tih borbi. Na samom vrhu nalaze se rovovi i ostaci vinča. Zanimljivo je da su talijanski alpinci čak postavili žičaru od bačinskog sv. Ilije (775 m) do gračkog sv. Paškala (715 m). U jeku borbi jedan od njih zapeo je na pola puta i tako cijelu noć proveo viseći na žici između tih dvaju vrhova. Očito je da se dvojici svetaca nije svidjela ta instalacija, pa su se htjeli malo narugati okupatorima.



Završni je dio uspona zbilja prelijep i nudi ambijent prave planine. Polagano koračamo po kamenju koje proviruje iz trave i niskog raslinja. Udišemo svjež planinski zrak, zrakom se širi miris kadulje, već smo blizu samoga vrha. Gore nas dočekuje kamena struktura koja zrači poviješću, ali i iskustvom. Naslušali su se ti zidovi svega, i plača i smijeha. Siguran sam da je taj dan sv. Paškal plaka od smija slušajući naše razgovore, koji su bili posebno nadahnuti planinskim zrakom.

Kad smo se odmorili, izveli smo malu ceremoniju dodjele nagrade jednom članu HPD-a Grabovica iz Ploča, u povodu njegovog prvog uspona uopće. Kako mi je zamisao pala na pamet u trenutku, nismo pripremili posebne darove. No onda sam iz svoje torbe izvukao prigodnu nagradu – šipak. Primopredaju šipka naš je ponosni član vrlo ozbiljno shvatio, pa je dodjela nagrade prošla u svečanom ozračju.

Malo smo prošetali po vrhu. Ondje je upisna kutija, dio projekta Vrhovi Adriona. Panorama



JOSIP ČUPIC

Ostaci vinča na sv. Paškalu i pogled prema sv. Iliji



JOSIP ČUPIC

Zavojit građeni put prema Gradcu

je izvanredna. Vrh je baš prozračan! Pelješac, Hvar, Brač, Vis, Biokovo, bosanske planine, sve to kao na dlanu. Znatizeljno promatramo okolinu. U jednom trenutku krajičkom oka uočavam nekakav pomak pokraj noge. Bila je to ženka poskoka, koja je očigledno nosila mlade. Listopad je, a ženka od rujna do listopada okoti od 10 do 20 mladih. Pokušala se zavući u rupu, ali nije mogla zbog debljine. Nakon toga okrenula se prema meni i zauzela napadačku pozu ispuštajući zvukove upozorenja. Nisam je htio više ometati, pa sam se odmaknuo. Žao mi je što mnogi ljudi instinktivno reagiraju tako da pokušaju ubiti poskoka. U toliko udaljenom planinskom staništu nema za tim potrebe. Poskok je vrlo važan čimbenik ekosustava. Inače, na

Vrh sv. Paškala imao je u povijesti veliku stratešku važnost. Crkvice pamti bljeskove topova Viškog boja, ali i nosi ožiljke. Oštećenja na crkvi posljedica su borbi tijekom Drugoga svjetskog rata. Vrh je bio poprište stalnih borbi. Zanimljivo je da su talijanski alpinci čak postavili žičaru od baćinskog sv. Ilije (775 m) do gračkog sv. Paškala (715 m)



JOSIP ČUPIC



Poskok na vrhu (dolje)



Bliži susret s poskokom

samom vrhu sreli smo tri primjerka, kapitalca. Nismo ih puno ometali, jedino što smo ih fotografirali. Zbilja je rijetkost sresti takve primjerke na jednom mjestu.

Posebno mi je draga fotografija koju sam snimio sasvim slučajno. Dok moj prijatelj razgovara na mobitel, poskok kao da vreba iza leđa. Morao sam biti tih da ne narušim prirodan položaj. Tek sam mu poslije pokazao fotografiju. Poskok »skače« samo četrdesetak centimetara, tako da moj kolega nije bio u opasnosti. Dakako, treba biti oprezan.

Povratak je bio brz i pun dojmova. Mirisi planinskog bilja, cvrkut ptica, šuškanje kamenjara i makadama pod nogama stvaraju poseban osjećaj pripadnosti prirodi i planini. Ne treba se čuditi što se sve više slijepih i slabovidnih osoba odlučuje za planinarstvo i upušta u prilično zahtjevne pothvate. Planinarenje nije samo dobar vidik, već ukupnost dojmova koju svatko doživljava na svoj način, a planina nam nudi tu slobodu.

Nemam više što nadodati, osim da kod crkve sv. Ante, gdje počinje uspon, postoji špiljica s

izvorom vode u kojoj plivaju salamanderi. Tko zna kakve sve još tajne krije taj predio.

I za sam kraj, *bratu štiocu*, kako je fra Andrija pozdravljao puk u »Razgovoru ugodnom«, ako misliš da je južno Biokovo predaleko ili dosadno, odgovorit ću ti po naški: *A je ti šipak!* Jer, za sve je početnike južno Biokovo odlična škola.



Kapela sv. Paškala na vrhu

Čudo zvano Volujak

Tomislav Gračan, Zagreb

Posljednjih sam godina imao sreću da se nekoliko puta penjem na planine Bosne i Hercegovine. Bio sam na najvišem vrhu Prenja, Zelenoj glavi (2103 m), te na Otišu (2097 m), zatim na najvišem vrhu Čvrsnice, Pločnom (2228 m), najvišem vrhu Vran planine, Velikom Vranu (2074 m), i na najvišem vrhu Bosne i Hercegovine, Magliću (2386 m).

Prvi sam se put s bosanskohercegovačkim planinama susreo prije četiri godine. Tada smo imali samo jedan cilj – uspon na Maglić, na koji smo se penjali s prijevoja Lokva Dernečište, Poštarovim putom, a vraćali se preko Crne Gore i Trnovačkog jezera. Ljepota prirode koju sam doživio na tom usponu duboko me se dojmila i potaknula da temeljitije istražim to područje, te da mu se vratim.

Istražujući visoke planine Hercegovine, shvatio sam da je riječ o golemom području, u kojem masivi Prenja, Čvrsnice i Vrana čine tek mali dio planinskog bogatstva. Mnogo veći, a usudio bih se reći još dojmljiviji i ljepši planinski predjeli, nalaze se istočno, uz granicu s Crnom Gorom, dijelom i u Crnoj Gori, a čine ih Maglić, Volujak, Bioč, Zelengora, Lelija, Trnovački Durmitor, Ljubišnja i Lebršnik.

Od svih najviše me se dojmio Volujak. Slike i videopriče koje sam pogledao na internetu govorile su mi da tu planinu moram vidjeti, da se na nju moram popeti. Sredinom listopada lanske godine, u vrijeme kad su nam putovanja u susjedne zemlje bila gotovo posve onemogućena zbog pandemije bolesti Covid-19, na brzinu smo se dogovorili da odemo u Bosnu i Hercegovinu. Možda najviše zato što putovanja nisu bila ničim ograničena.

Željeli smo se izbliza upoznati s planinama istočne Hercegovine kako bismo stekli jasniju sliku o području i vrhovima na koje ćemo se jednog dana penjati (jer ozbiljne planinarske karte tog područja nema), a ujedno i popeti na dva vrha Volujaka: najviši – Veliku Vlasulju (2336 m) i Studenac (2295 m).

Smještaj smo našli u hotelu Mladost na Tjentištu. S obzirom na doba godine i okolnosti nastale pandemijom, bilo je pravo čudo što je uopće radio. Prazan hotel, jeftin i vrlo pristojan smještaj, odličan doručak i večera te ljubazno osoblje još su jednom učinili boravak u tom području vrlo ugodnim.

Od Tjentišta je pola sata vožnje do Čemerna, a odatle još šest kilometara makadamske ceste do

Panoramski snimak Volujaka





novoga planinarskog doma Papin do (1440 m), koji je polazna točka za uspon na Veliku Vlasulju i Studenac.

Papin do je jedan od ljepših planinarskih domova koje smo vidjeli. Domom upravlja PD Volujak iz Gackog, a vidi se da su planinari tog društva uložili puno entuzijazma u njegovu

izgradnju i uređenje, te u uređenje okolice. Osim za uspon na vrhove Volujaka, dom je polazište i za visove Lebršnika, odakle se dalje može i na vrhove Trnovačkog Durmitora i Bioča.

Planinarska staza počinje kod planinarskog doma i prati makadamski put koji se blago spušta na početak Škiljevića poljane, četiri kilometra





Polazna točka - Papin do

široke visoravni koja se prostire između Lebršnika i Volujaka. Na njoj se izdiže dojmljiv greben vrha Kuka (1817 m). Prolazeći njome, nekoliko ćemo puta presjeći izvorišne tokove rijeke Sutjeske te imati lijep vidik na Jagodino jezero.

Lijep dan, nebo prošarano oblacima i čudesne litice Lebršnika, Kuka i Volujaka oduzimale su nam dah.

U podnožju Volujaka nailazimo na izvor Goveđak, s kojeg ćemo piti vodu na povratku. Ondje počinje prvi ozbiljniji uspon, i to zapadnom stranom planine. Na visini od oko 1650 metara dolazimo do smjerokazâ, od kojih jedan

upućuje istočno, prema Velikoj Vlasulji, a drugi zapadno, prema Studencu. S tog mjesta do obaju vrhova ima po sat i pol hoda. Odabrali smo najprije Veliku Vlasulju.

Put se strmo uspinje priječeći istočnu stranu planine te nas podiže na visinu od oko 2000 metara, odakle nastavljamo ravno, po širokim livadama, do samoga vrha.

Međunarodna granica na tome području uspostavljena je nakon austrougarske okupacije Bosne, koja je uslijedila nakon sporazuma sklopljenog na Berlinskom kongresu 1878. Budući da je vrh bio na samoj granici Carstva, Austrijanci su na njemu postavili triangulacijski uređaj. Ostaci njegova kamenog podnožja još se uvijek mogu vidjeti.

Vrh je širok i prostran. Iako je vidik s njega dojmljiv i seže sve do Durmitora na istoku te do Čvrsnice i Prenja na jugozapadu, kratko smo se zadržali zbog vrlo jakog vjetra. Na vrhu shvaćamo da postoji i grebenski put prema Studencu, no zbog vjetra nismo išli tim putom. Procijenili smo da ćemo bolje proći ako se vratimo do smjerokaza, jer ćemo tako biti više u zavjetrini.

Brzo se spuštamo do raskrižja, gdje kratko zastajemo radi planinarskog ručka, a zatim krećemo na uspon prema Studencu.





Primjećujemo da je taj dio planine posve drugačiji od onoga koji smo dotad upoznali. Na ovoj se strani planinarska staza diže kroz gustu klekovinu iznad 2000 metara, a s druge strane klekovine uopće nije bilo.

Samo pedesetak metara podno vrha nailazimo na još jedan izvor, po kojem je vrh očito dobio ime Studenac. I na ovom vrhu puše jak vjetar. Vidik se pruža prema Magliću i Trnovačkom jezeru u njegovu podnožju. Odmah sam se sjetio vidika na to srcoliko jezero pri spuštanju s Maglića. Bio je to nezaboravan prizor. Sada, nekoliko godina poslije, s druge strane, odnosno s druge planine, gledamo još jedan prizor koji očarava i koji nas podsjeća zašto idemo u planine, prizor s kojim nestaje i posljednji trag umora i napora što smo ih uložili kako bismo došli na ovo mjesto, gdje shvaćamo da je vrijedilo truda!

Puni dojmova s te prekrasne planine, vraćamo se prema planinarskom domu, stalno imajući pred sobom vidik na greben Lebršnika. Usput uživamo u vodi s izvora Sutjeske, koja izvire podno Kuka.

Na Volujaku i njegovim padinama naselja su vrlo rijetka, s malim brojem žitelja. Nekad se na tom području masovno uzgajala stoka, no danas ni ljudi ni stoke gotovo da i nema. Možda baš zato ta nedirnuta priroda i moćne planine imaju takvu privlačnost. Sigurno ćemo im se vratiti.



Na Velikoj Vlasulji

Na Bijele stijene!

Feručo Lazarić, Svetvinčenat

Moji prijatelji Karmen i Zdravko, zagrebački planinarski par, pozvali su me da im se pridružim u Gorskom kotaru. Rekli su mi samo da su mi priredili planinarsko iznenađenje. Jako me je zanimalo o čemu se radi, kamo ćemo ići. Ubrzo sam otkrio da je to uspon na Bijele stijene. Bio sam oduševljen njihovim odabirom jer sam upravo to priželjkivao, no nisam dopustio da ja određujem kamo da idemo. Dugo već razmišljam o usponu na vrh Bijelih stijena, iako iz priča znam da nije za slijepe. Na moje veliko zadovoljstvo, Karmen i Zdravko pokazali su da ipak jest. Od srca vam hvala, dragi prijatelji!

Izlet započinjemo kavom u Delnicama, a odmah zatim krećemo prema Bijelim stijenama. U Mrkoplju skrećemo prema Tuku. Planinarski dom je zatvoren. Nastavljamo makadamom. Eto i Matić-poljane i spomenika smrznutim partizanima. Zdravkova oktavija odlično se nosi s poprilično lošom cestom. Prolazimo pored odvojka za Samarske te nakon još nekoliko kilometara stižemo do odvojka za Bijele stijene.

Počinjemo uspon. Držim se za Zdravkov ruksak i pratim svaki njegov korak. Znam da je staza prilično teška. Zdravko je na čelu, za njim ja, a iza mene Karmen. Ona budno pazi na moje uspinjanje. Staza je uska pa stalno idemo jedno za drugim.

Kroz šumu bukve i graba za jedan sat stižemo do skloništa i kuće na Bijelim stijenama. Dočekuje nas simpatičan planinarski par iz HPD-a Kapela. Kažu da pića ima, ali da bismo na jelo trebali pričekati jer gulaš još nije gotov. Ali na stolu je već Karmenin doručak: kuhana jaja, sir, badem, orasi... sve uz izvrstan Zdravkov kruh. Ipak, priznaje, pripremio ga je po Karmeninom receptu.

Domalo nastavljamo s usponom. Staza prema vrhu je kamenitija, a u završnom je dijelu uspona osigurana sajlama i klinovima. Na sajlama se osjećam najsigurnije. One mi pružaju sigurnost i pokazuju smjer. Bilo je i penjanja uža stijenu.

Stižemo na vrh. Veselje i sreću zbog dolaska na vrh ovjekovječili smo Zdravkovim mobitelom. Karmen mi opisuje vidik. Iz šume izranjaju Bijele stijene. Lijepo se vide i obližnje Samarske, Bjelolasica i Klek. Čak se vidi i more s otocima. Prijeti kiša, pa silazimo. No pravo će veselje biti tek kada se spustimo. Potreban je velik oprez, ali uz pomoć Karmen i Zdravka sve ide dobro. Nakon jednosatnog silazjenja nalazimo se pred planinarskom kućom. Uljudni domaćini čestitaju mi na usponu. Ipak se ondje rijetko viđaju slijepi planinari.

Zaželjevši im svako dobro, nastavljamo sa silaskom. Vrlo je sklisko, počelo je i kišiti, a domalo je udario i pljusak. Navlačimo kabanice.



Penjački dio uspona na vrh Bijelih stijena



Uz mjestimično proklizavanje, nekoliko sam se puta našao i na pozadini. Eto auta! Za četiri sata izveli smo cijeli uspon i silazak, što je odlično vrijeme, veli Karmen. Svi smo blatnjavi, posebice ja. Upadamo u auto. Opet s lakoćom svladavamo grbavu cestu. Malo smo se vratili u povijest zastavši na Matić-poljani. No, želudac nas je vratio u sadašnjost jer je trebao nadoknadu potrošenih kalorija, naravno, i tekućine. To smo obavili u Delnicama. Karmen i Zdravko sredili su se za večeru, ali ja nisam. Ugostitelji mi nisu zamjerali što sam ih posjetio onako blatnjav jer me već poznaju. Znaju i za moje planinarenje naslijepo.

Završili smo s večerom i otrčali na autobusni kolodvor, gdje je već čekao autobus. Bio mi je potpuno nepoznat jer je bio na kat. Ljubazni kondukter govori gledajući me onako zbunjenog, samo se vi odmarajte i ništa se ne brinite. Zatim nastavlja, znam da ste bili na Bijelim stijenama pa ste to i zaslužili. Zahvaljujem mu i udobno se smještam. Razmišljam o prekrasnom planinarskom danu koji su mi priuštili dragi planinarski prijatelji.

Što reći na kraju? Zahvaljujem vam, prijatelji, na humanosti, toleranciji, požrtvornosti i volji da pratite slijepog planinara!



Na vrhu Bijelih stijena

Zimski uspon na Klek

Uspomena na 22. studenoga 1998.

Zvonko Trdić, Ogulin

Nešto prije petnaest sati učinilo mi se zgodnim otići na Klek. Bit će to dobro rasterećenje od jučerašnje svinjokolje. Prilično je hladno. Sipi nešto između snijega, kiše i ledenoga zrnja. Nakon relativno ugodne vožnje po zasniježenoj cesti, parkirao sam automobil na Bjelskom.

Dobrano zabundan, ugrijao sam se već do livade pod šumom, iako je temperatura zraka bila oko sedam stupnjeva ispod nule. Usku prtinu novi je snijeg toliko zatrpao da se jedva razaznavala. Polumrak šume zamijenilo je sivilo snježnoga oblaka. Nošen jakim vjetrom, snijeg je padao gotovo vodoravno. Kako sam izlazio iz šume na livadu, sve više se pojačavao huk vjetra u krošnjama s njezine druge strane.

Stajao sam u dubokom snijegu na sredini livade i slušao, u nevjerici, siloviti zvuk što je dopirao iz šume. Nikada prije nisam čuo nešto takvoga. To nije ni sličilo vjetru, već nekoj kataklizmičkoj, nadnaravnoj sili koja se okomila na cijeli kraj, prijeteci totalnim uništenjem. Bio je to zvuk ogromnoga vodopada zastrašujuće snage, što se obrušava niz vrletnu stijenu u duboko korito moćne, divlje rijeke. Hućalo je, šumilo, pištalo i povremeno klopotalo, poput mnoštva ogromnih, starih, brodskih motora koji su proizvodili nezamislivu buku, stranu ljudskom uhu i poimanju. Nadnaravni, jezivi zvuk vihora u krošnjama starih bukava kao da je opominjao namjernika da odustane od daljnega puta, da se vrati, da se ne suočava s iskonskom

Klek zimi



ZVONKO TRDIĆ

prirodnom silom. Od siline buke tijelom su mi prolazili trnci, i obuzela me nelagoda.

Hućanje je bilo najstrašnije dok sam lagano prtio snijeg sredinom livade. Prilazeći šumi, siloviti je zvuk gubio na snazi, ali se to jasnije čulo pucketanje, škripanje i lomljava debelih, promrzlih bukava što su se nestvarno i sablasno nagibale i zibale pod vjetrom koji se okomio na njihove ogoljele krošnje. Ušavši u šumu, stišao se onaj zaglušujuć zvuk. Umjesto silovitoga urlanja vjetra, ukazala se zastrašujuća slika: u hladnoj polutami maglovitoga predvečerja, debela bukova stabla djelovala su prijeteće. Odjevena u inje i snijeg nanošen vjetrom, izgledale su poput kazališne dekoracije za neku predstavu strave i užasa. Svuda oko mene škripalo je, pucalo i cvililo. Nekoliko sam se puta prestrašeno okrenuo u strahu, siguran da se ogromno stablo, prevrnuto vjetrom, ruši na mene. Nije neobično vidjeti kada vjetar njiše podatno granje ili mlado drveće. Ali, gledati kako se zibaju debela koja rukama opasati ne možeš, kako se vjetar njima poigrava – neobičan je i zastrašujući ugođaj. Sablasno škripanje, cviljenje i lomljivu pratilo je uporno hućanje vjetra u visokim krošnjama.

Uspinjući se dalje zametenom stazom, šum vjetra pomalo se gubio, a sve je glasnije bivalo moje teško disanje. Uspion po dubokom snijegu zahtijevao je podosta snage. Ubrzo je vlastito puhanje i udisanje oštrog zraka postalo dominantni zvuk. Vruće mi je u debeloj jakni. Ne smijem je skinuti, jer bi se zrnati snijeg, koji je neumorno padao, odmah otopio na mojoj vlažnoj vesti, i ubrzo bih bio sav mokar kao da pada kiša. Zastajem osluškujući. Što se više penjem, zvuk vjetra se gubi, da bi nadomak planinarskoga doma potpuno zamuknuo. Samo je jednoliko i uporno padao gusti zrnati snijeg.



ZVONKO TRDIC

Nakon jezivoga susreta s vjetrom u podnožju, za očekivati je bilo da na vrhu Kleka bjesni silovita oluja. Ipak nije bilo tako.

Put iz Bjelskog prema Kleku

Dok sam vješao mokru odjeću oko peći, razgalio me ugodan miris vrućega čaja što ga je donio dežurni domar Ivica Fumić. Uz miris ruma, prepustio sam se užitku ispijanja toploga čaja, koji nije nigdje na svijetu tako dobar kao u planinarskom domu na Kleku. Opisivao sam zastrašujuće iskustvo prilikom uspona. Svi su me čudno gledali, sumnjajući da bi sve to moglo biti baš tako kako sam opisao, jer to jutro na Bjelskom nije puhalo, kao ni tada na Kleku. Promijenili smo temu. Ugodan razgovor s planinarima iz Koprivnice i društvenim domarom začinio sam još jednom šalicom čaja, pa se lagano spremio na povratak u Ogulin.

Vani se mračilo, tako da me na sredini staze već uhvatila noć. Bilo je



ZVONKO TRDIĆ

Planinarski dom
Klek u zimskom
ruhu

mirno, gotovo bez vjetra, pa sam više pažnje mogao posvetiti sigurnijem silasku. U donjem dijelu staze umalo sam nekoliko puta zalutao, a sve se jače čuo i šum vjetra u podnožju.

Potpuna bjelina



ZVONKO TRDIĆ

Spuštajući se kroz predio debelih bukvi proživio sam sve ono s čime sam se susreo prilikom uspona, samo što su mi se zvukovi činili još jačima i strašnjim. Hućanje vjetra, lom, škripa, lupanje i pucanje ogromnih bukvi bilo je jezivo. U istinskom strahu od kakve odlomljene grane žurio sam nizbrdo, ne mareći idem li po zametenoj stazi ili ne. Samo da to ludilo što prije prestane!

Ova jedinstvena igra prirode nastaje brzim strujanjem vjetra s Kapele kroz uzak prijevoj između masiva Kleka i Soviljice, spuštajući se preko ogoljelih livada Golubinca u ogulinsko polje. Često sam se hrvao s jakim vjetrom na Golubincu, kao što sam se više puta divio, gledajući s Kleka, strelovitoj brzini kojom je vjetar tim prijevojem protiskivao niske oblake.

Ne volim automobile. Ovoga je puta ipak bilo ugodno sjesti za upravljač.

Matej Perkov: Planina mi je najdraža škola

Knjiga »Planina mi je najdraža škola« nova je knjiga poznatog hrvatskog planinara, predavača i putopisca Mateja Perkova, te druga po redu u izdanju Perkov savjetovanja d.o.o. Zagreb. Riječ je o planinarskoj početnici za male i velike, prvoj ovakvog tipa kod nas. Na 160 bogato ilustriranih stranica djeca, mladi i svi oni koji tek započinju s penjanjem prema planinskim vrhovima, uživati će u uzbudljivim, poučnim i prepoznatljivim Matejevim pričama i dogodovštinama. Upoznat će se s poviješću planinarstva, prirodnim i kulturnim atrakcijama naše zemlje, legendama i vilama, te saznati osnove sigurnog kretanja po šumama kao i načine kojima će čuvati prirodu.

Glavni cilj nove Matejeve knjige je popularizirati planinarenje, odnosno potaknuti djecu i mlade da zajedno s obitelji i prijateljima krenu na izlete u planine, dotaknu nebo i upoznaju lijepu našu domovinu. Sudeći



po poticajnim kritikama i dojmovima čitatelja te zavidnoj prodaji već u prva tri tjedna – koroni usprkos – čini se da će i ova treća Matejeva knjiga biti omiljena među ljubiteljima prirode te postati bestseller kao i prethodne dvije.

Osim po izdanim knjigama i promociji planinarstva Matej Perkov je široj zainteresiranoj javnosti poznat i po zapaženom i inovativnom planinarskom projektu »From sea to summit« u kojemu je od razine najbližeg mora ispenjao zahtjevne planinske vrhove kao što su: Damavand u Iranu, Mont Blanc na granici Italije i Francuske, Jebel Toubkal u Maroku i drugi.

Izdavač svim planinarima prigodno nudi ovu novu Matejevu knjigu po cijeni od 136 kuna (15% popusta i dostava uključeni). Izravne narudžbe mogu se uputiti na e-adresu perkov.savjetovanje@zg.ht.hr ili na mob. 091/60-55-000 (Davor Perkov). Ivor Altaras Penda

Matej Perkov s novom knjigom





pripremio: **Vjekoslav Kramberger**, Požega

Značke PD-a Paklenica i Pakleničkog planinarskog puta

Nakon Drugog svjetskog rata u Zadru je tek 1961. godine obnovljeno organizirano planinarenje kada je osnovano Planinarsko društvo Paklenica. Prvo planinarsko udruženje osnovano je davne 1899. pod nazivom Planinarsko i turističko društvo Liburnija s ciljem pronalaženja, istraživanja i opisivanja prirodnih i kulturno-povijesnih ljepota na području tadašnje kraljevine Dalmacije. Između dva svjetska rata Zadar je pod talijanskom okupacijom, društvu Liburnija je onemogućeno djelovanje, a većina članova nastavlja aktivnost u Splitu, gdje se 1925. udružuje s poljičkim Planinarsko turističkim društvom Mosor u Primorsko planinarsko društvo Dinara. Planinarstvo za vrijeme okupacije i talijanske vlasti u Zadru treba malo podrobnije istražiti. Za sada nije poznata niti jedna planinarska značka »talijanskog« Zadra, premda su iz tog perioda poznate i česte značke brojnih protalijanskih udruženja, sportskih i drugih manifestacija. Nakon rata planinari se opet okupljaju pod imenom PD Liburnija, neformalno, ali se sredinom pedesetih javlja inicijativa za izgradnju doma u Velikoj Paklenici, a koji je dovršen i otvoren dvije godine nakon osnivanja PD-a Paklenica, 1963. godine. Dom je nastao na temeljima stare lugarnice iz 1904. i nazvan je Borisov dom, po Borisu Anzuloviću, pravniku iz Novigrada, predratnom aktivnom planinaru te partizanskom prvoborcu, koji je poginuo 1944. godine. Danas nosi naziv Planinarski dom Paklenica (550 m) i zbog svoga povoljnog položaja svakako je jedan od najposjećenijih objekata na

Velebitu. Aktivnosti članova usmjerene su ponajviše na ljepote i vrhove južnog Velebita, kojega je dobar dio pod upravom Nacionalnog parka Paklenica. U PD-u Paklenica od početka pa do danas djeluju razne sekcije od kojih se ističe Speleološki odsjek Liburnija – SOL. Danas je društvo s velikim brojem članova jedno od najaktivnijih društava u Dalmaciji, a osim brige o domu u Paklenici, tu su još i ostali planinarski objekti – planinarska skloništa: Tatekova koliba na Stapu (860 m), Zavrata (780 m), Struge (1400 m), te Vlački grad (1280 m).

Godine 1973. osnovan je Paklenički planinarski put, kružna planinarska obilaznica koja obuhvaća 9 kontrolnih točaka i objedinjuje vrhove i ljepote južnog Velebita. Obilaznicu prati dnevnik koji je posljednje izdanje doživio 1998. godine, a kao priznanje dodjeljuje se značka s rednim brojem obilaznika.

Prva značka izrađena je po osnutku društva šezdesetih godina u radionici Branka Kasuna u Zagrebu, a to je ujedno i amblem društva na kojemu vidimo spoj planine i mora, te bijeli put koji bi mogao simbolizirati uređen put do doma u Velikoj Paklenici. Postoji u dvije verzije. Kasnije se značke naručuju u »Aurea« Celje, vodećoj industriji sitne plastike u Sloveniji. To su: značka društva koju datiramo u kasne sedamdesete ili osamdesete godine, značka povodom osamdesete obljetnice osnivanja Liburnije, značka Borisovog doma u Velikoj Paklenici, a zasigurno je i velika značka doma izrađena u Sloveniji. Branko Kasun je izradio i značku za Paklenički planinarski put i poznate su dvije verzije,

Velika i Mala Paklenica i najviši velebitski vrhovi



gdje se moguće radi o dvjema serijama, kojima su boje zamijenjene. Dana 1. svibnja 1964. Zadar je bilo domaćin IV. sleta planinara željezničara Jugoslavije. Ujedno se slavila 90. godišnjica planinarstva u Hrvatskoj i na sletu u Zadru okupilo se više od tisuću planinara, što se tada smatralo rekordnim brojem posjetitelja. Slet je obilježen sudioničkom značkom koju je također izradio B. Kasun. Osim značaka PD-a Paklenica, postoji cijeli niz značaka s temom vrhova i znamenitosti južnog Velebita, a tu su i značke Nacionalnog parka Paklenica. Te značke će biti tema jednom drugom izlaganju značaka planinarske tematike.

INFO

- <https://www.pdpaklenica.hr/>
- <https://info.hps.hr/putovi/www/static/obilaznice/Paklenicki%20planinarski%20put.pdf>

1. Karakteristika značke: logo, osnovna značka društva šezdesetih godina.
Natpis: PD PAKLENICA
Proizvođač: B. Kasun, Zagreb
Izrada: bakar, emajl; igla.
Veličina: 16 x 11 mm.



2. Karakteristika značke: logo, osnovna značka društva šezdesetih godina.
Druga verzija
Natpis: PD PAKLENICA
Proizvođač: B. Kasun, Zagreb
Izrada: bakar, emajl; igla.
Veličina: 16 x 11 mm.



3. Karakteristika značke: značka učesnika sleta.
Natpis: IV. SLET – 1.5. 1964 ZADAR
Proizvođač: B. Kasun, Zagreb
Izrada: bakar, emajl; igla.
Veličina: 16 x 11 mm.



4. Karakteristika značke: logo, značka društva sedamdesetih ili osamdesetih godina.
Natpis: PD PAKLENICA
Proizvođač: Aurea Celje
Izrada: pozlaćena legura, reljefno bojana; igla.
Veličina: 16 x 11 mm.



5. Karakteristika značke: obljetnica planinarstva u Zadru
Natpis: LIBURNIJA – PAKLENICA – 1899-1979 ZADAR
Proizvođač: Aurea Celje.
Izrada: pozlaćena legura, emajl; igla.
Veličina: 20 mm.



6. Karakteristika značke: značka Borisovog doma.
Natpis: BORISOV DOM 550 M – PAKLENICA – J. VELEBIT
Proizvođač: Aurea Celje.
Izrada: posrebrnena legura, reljefno bojana; igla.
Veličina: 19 x 14 mm.



7. Karakteristika značke: značka Planinarskog doma
Natpis: PLANINARSKI DOM – PAKLENICA
Proizvođač: bez oznake.
Izrada: tiješteni bakreni lim; igla.
Veličina: 30 mm.



8. Karakteristika značke: značka planinarske obilaznice.
Numerirana 441.
Natpis: PAKLENIČKI PLAN. PUT
Proizvođač: B. Kasun, Zagreb
Izrada: bakar, emajl; igla.
Veličina: 32 x 22 mm.



9. Karakteristika značke: značka planinarske obilaznice, kasnija verzija. Numerirana 899.
Natpis: PAKLENIČKI PLAN. PUT
Proizvođač: B. Kasun, Zagreb
Izrada: bakar, emajl; igla.
Veličina: 32 x 22 mm.



ALAN ČAPLAR

Vidik na Veliku Paklenicu s Anića kuka

Ris u hrvatskim planinama

Dana 19. studenoga 2020. održano je na web-platfornama Facebook Live Stream i Youtube predavanje »Ris u hrvatskim planinama« o spašavanju dinarske populacije risa od izumiranja. Organizirala ga je Komisija za zaštitu prirode HPS-a u suradnji s partnerskim organizacijama i stručnjacima koji su svoje djelovanje posvetili zaštiti i očuvanju naših, u razmjerima EU-a već rijetkih ekosustava, staništa i vrsta.

Na početku predavanja sve je gledatelje pozdravila pročelnica Komisije Valentina Futač te predstavila kolegice i kolege iz Udruge BIOM, Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Veleučilišta u Karlovcu.

Uvodni dio predavanja održala je docentica na Veterinarskom fakultetu Magda Sindičić, koordinatorica projekta LIFE Lynx za Hrvatsku te predstavila razloge i ciljeve naseljavanja risova iz Karpata u Dinaride te najvažnije rezultate u prvim trima godinama projekta LIFE Lynx. Zatim je terenski istraživač na tom projektu i viši predavač na Odjelu lovstva i zaštite prirode Veleučilišta u Karlovcu, dr. Vedran Slijepčević, govorio o terenskim iskustvima s risovima u Hrvatskoj. Stručna suradnica za zaštitu prirode iz Udruge BIOM, Nera Fabijanić, na kraju je predstavila vodič Lynx Walk te približila gledateljima i slušateljima doživljaj avanture istraživanja prirode iz risje perspektive.

Predavanje je pratilo više od 400 ljudi, a na kraju predavanja predavači su odgovorili na dvadesetak najzanimljivijih pitanja upućenih putem chata.

Komisija za zaštitu prirode jedna je od trinaest komisija HPS-a. Osnovana je 1971., no i puno prije toga upravo su planinari bili inicijatori zakonske zaštite mnogih zaštićenih područja. Tako su prvi nacionalni parkovi u Hrvatskoj (Paklenica, Risnjak, Mljet) proglašeni zaslugama predsjednika Hrvatskoga planinskog



RIS U HRVATSKIM PLANINAMA

**PREDAVANJE
O SPAŠAVANJU
DINARSKE
POPULACIJE RISA
OD IZUMIRANJA**

LIVE STREAM

LIFE Lynx - hrvatski terenski blog
HPS - Hrvatski planinarski savez
Udruga BIOM

19.11.2020.

18:00 H

www.lifeixn.eu

Projekt sufinancira LIFE program Europske unije. Ured za zaštitu prirode Republike Hrvatske. Fond za zaštitu okoliša i emergentne učionice i Fondacija Eurimatur. Slogotip izrađen na ovom predavanju. Slogotip su odgovornost projekta i ne odražavaju nužno slogotip Ureda za zaštitu prirode Republike Hrvatske.

društva (HPD-a) dr. Ivana Krajača, potpredsjednika HPD-a dr. Ive Horvata i predsjednika Planinarskog saveza Hrvatske akademika Branimira Gušića. I danas su mnoge planinarske udruge i planinari pojedinci glasni pobornici očuvanja prirode u Hrvatskoj.

Komisija je prošle godine ponovno oživjela svoje aktivnosti i aktivno surađuje s državnim tijelima nadležnima za zaštitu prirode. Ove se godine planiralo ponovno započeti s održavanjem tečaja za čuvara planinske prirode, no ti su planovi zbog epidemije odgođeni za 2021.

Predavanje je bilo usmjereno ka predstavljanju inicijative LIFE Lynx, za spašavanje dinarske populacije risova od izumiranja i informiranje planinara kako se mogu uključiti u očuvanje i praćenje populacije risa u Hrvatskoj. Iako se o toj temi poprilično govorilo i pisalo u medijima u proteklih godinu dana, ocijenjeno je da je predavanje idealan način da se obnove znanja, prenesu novosti s terena i odgovori na niz pitanja svih zainteresiranih koji se kreću risjim stazama.

Predavanje se može pogledati i naknadno na YouTubeu.

Valentina Futač



Pomozite istraživačima u traženju tragova risa

Zima je sezona parenja risova, pa oni prevladavaju znatno veće udaljenosti, intenzivnije označavaju teritoriju, a snježni pokrivač bitno povećava mogućnost pronalaska njihovih tragova. Risa se ne može vidjeti često – rijetki se sretnici mogu pohvaliti da su ga sreli u prirodi, ali ako naučimo prepoznavati znakove koje ris ostavlja u prirodi, onda po njima možemo pratiti prisutnost te vrste.

Gdje potražiti znakove prisutnosti risa?

Ris svijet oko sebe doživljava najviše osjetilima vida i sluha. Kako bi izvukao maksimum iz tih osjetila, često se kreće po uzvisinama koje mu uz preglednost pružaju i zaklon. Grebeni u brdskim područjima ili ceste koje njima prolaze vrlo su dobra mjesta za traženje risjeg traga zimi. Taj je trag u snijegu lako prepoznatljiv: jako nalikuje na trag mačke – okrugao je, promjera 5 – 8 cm, a u pravilu se u tragu ne vide otisci kandži, koje su uvučene dok ris hoda.

Ris za označavanje teritorija u pravilu koristi objekte koji vizualno dominiraju u krajoliku te takva mjesta nazivamo markiralištima. To mogu biti veće stijene, neka stabla, uglovi napuštene šumske kuće i sl. Na takvim objektima možemo pronaći miris mokraćne, izmet ili dlaku, jer ris obilježava svoj teritorij s pomoću urina, izmeta i trljanjem tijela, kako bi ostavio svoj miris.

Markirališta su od neprocjenjive vrijednosti za istraživanje risova i danas u Hrvatskoj znamo lokacije pedesetak aktivnih risjih markirališta i u pratećem stanju populacije ponajviše se oslanjamo na njih. Fotozamka postavljena na markiralištu pružit će nam podatke o risovima koji borave u široj okolini. Na temelju jedinstvenog uzorka krzna razlikujemo jedinke, a ponekad na snimkama možemo razlikovati i spol te zabilježiti reprodukciju.

Populacija risa u Hrvatskoj ugrožena je zbog parenja u srodstvu, stoga su nam dragocjeni svi podatci o toj vrsti. Trenutačno u Hrvatskoj s pomoću fotozamki razlikujemo i pratimo pedesetak odraslih životinja. No, da bismo doznali i kakva je genska raznolikost naše populacije, jako su nam bitni uzorci iz kojih možemo izolirati DNK, a te uzorke najlakše prikupimo prateći tragove risa u snijegu.

Što napraviti kada nađete trag risa?

Javite nam! Takvi su nam nalazi jako vrijedni. U praćenju risjeg traga možete nam se pridružiti i vi, pa ćemo zajedno prikupiti uzorke – dlaku, mokraćnu ili izmet za izolaciju DNK. Budući da se risji uzorci

rijetko pronalaze, svi su nam dragocjeni i ne propuštamo priliku za njihovo prikupljanje. Pronađete li njegov izmet ili dlaku, molimo prikupite je. Izmet možete pohraniti u plastičnu vrećicu i smrznuti ili ga staviti u epruvetu, ako je imate (ili bilo kakvu čistu manju posudu), sa 70 %-tnim alkoholom, jer se DNK iz izmeta može očuvati i na taj način. Dlake pohranite u papir i takvom uzorku osigurajte suhe uvjete. Također molimo da zapišete datum i lokaciju (koordinate) prikupljanja uzorka te nam javite o svom nalazu.

Skroviti ris – otkriven!

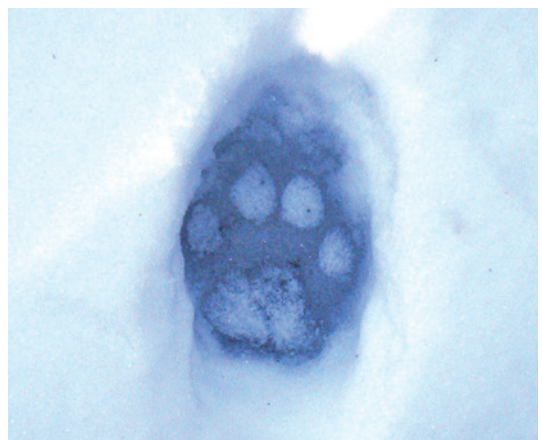
Zahvaljujući ponajprije suradnji s lovcima, čuvarima prirode, planinarima i drugim ljudima koji borave u prirodi, u posljednje smo tri godine, koliko traje projekt LIFE Lynx, uspjeli postići da velik dio jedinki ove najslabije istražene velike zvijeri raspoznamo po imenima odnosno točkicama na krznu. Zahvaljujemo svima koji nas podržavaju, a ovim putem i vas pozivamo da nam se pridružite u otkrivanju te prekrasne, ali tajnovite vrste!

Možete nas kontaktirati putem e-mail adrese lifelynx.hr@gmail.com ili naše facebook stranice <https://www.facebook.com/lifelynx.hr/>, te brojeva mobitela:

- Vedran Slijepčević, Veleučilište u Karlovcu, 098 927 2073
- Ira Topličanec, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 091 911 6766

Opširne upute za prepoznavanje risjega traga u prirodi i prikupljanje uzoraka dostupne su i na adresi: <https://bit.ly/36EfuAf>

Vedran Slijepčević i Magda Sindičić



Trag risa u snijegu

Uređenje planinarske obilaznice »Četiri rijeke karlovačke«

Planinarsku obilaznicu »Četiri rijeke karlovačke« osmislio je HPD Martinšćak. Otvorena je 1998.

Na njenoj trasi do sada nije bilo primjerenih i standardiziranih putokaznih ploča, no tijekom 2020. i to se promijenilo. Uz financijsku potporu Turističke zajednice grada Karlovca, koja je prepoznala tu planinarsku obilaznicu kao vrijedan turistički sadržaj, od 26. listopada do 6. studenoga 2020. postavljeno je ukupno 17 putokaznih ploča.

Početak godine bilo je nekoliko akcija markiranja te su gotovo na cijeloj stazi obnovljene markacije. Time je cijela obilaznica obnovljena i opremljena standardiziranim putokaznim pločama te spremna čeka planinare i sve zaljubljenike u prirodu.

Put počinje u Donjem Pokupju na rijeci Kupi, prolazi dolinama Dobre i Mrežnice, a završava na Korani u Vukmanićkom Cerovcu. Četiri rijeke kojima se Karlovac diči najveća su atrakcija obilaznice u svako godišnje doba. Planinar se susreće s prostorom visokovrijedne kulturno-povijesne i tradicijske baštine, gdje još uvijek ima sačuvanih tradicionalnih hrvatskih kuća, tipičnih za karlovački kraj, obiteljskih gospodarstava i stoljetnih kapelica. To je i tzv. »zeleni prsten« Karlovca, kojim dominiraju poljoprivredne i šumske površine sa seoskim naseljima očuvanih ruralnih cjelina. Obilaznica je duga oko 30 km, a može se prijeći lakim hodom za 12 sati. Može se prelaziti i u etapama, ovisno o kondiciji i interesu pojedinca. Gotovo se cijela staza može prijeći i biciklom.

PLANINARSKA OBILAZNICA 4 RIJEKE



U popisu onih koji su prešli cijeli put dosad je upisano 190 planinara, koji su obilazak dokazali pečatima ili fotografijama na svim kontrolnim točkama. Na putu je 8 kontrolnih točaka, a to su: 1. KUPA – Donje Pokupje, 2. Priselci – planinarska kuća Ivanova hiža,



Putokazne ploče pripremljene za postavljanje



Radovi na uređenju planinarske obilaznice »Preko četiri karlovačke rijeke do legendarnoga Turnja«

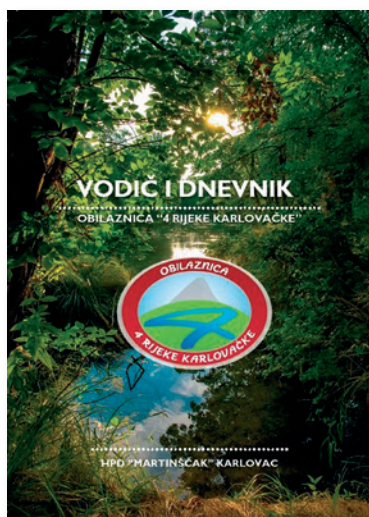


3. DOBRA – Zadobarje, 4. Skupica, 5. MREŽNICA – Mrzlo Polje, 6. Vinica (HPO 7.2.), 7. Martinšćak (HPO 7.3.), 8. KORANA – Cerovac Vukmanički.

Nakon 20 godina postojanja obilaznice tiskano je krajem 2019. novo i atraktivnije izdanje dnevnika. Kontrolne su točke ostale iste, a ni trasa se nije mijenjala. Dnevnik se može nabaviti u kontaktu s Davorom Protulipcem (091/79-58-340), na sastancima HPD-a Martinšćak ili na prvoj kontrolnoj točki, u trgovini Latin. Cijena dnevnika je 50 kuna.

Posjetite Karlovac, upoznajte njegovu bogatu prošlost te uživajte u karlovačkim rijekama i istraživanju obilaznice »Četiri rijeke karlovačke«.

Ivica Čepuran



Postavljena putokazna ploča

Bez plastike u planinarskim domovima

U ožujku 2019. Europski parlament odobrio je zakon kojim se zabranjuju plastični predmeti za jednokratnu upotrebu. Od 2021. u EU-u se više neće koristiti pribor za jelo za jednokratnu upotrebu, plastični tanjuri, plastične slamke, plastične čaše i slično.

Nakon najave zabrane jednokratne plastike, pojedine robne marke i trgovci počeli su preuzimati odgovornost, a pojedine korporacije pakirati proizvode u ambalažu koja se može potpuno reciklirati, brzo razgraditi ili više puta upotrijebiti.

Mogu li se sva planinarska društva u Hrvatskoj pridržavati zabrane i obustaviti unošenje jednokratne plastike u planinarske objekte te zabraniti korištenje jednokratne plastike na terasama planinarskih domova?

Uzet ću primjer planinarskog doma Cerinski vir u Samoborskom gorju, čiji su članovi dom proglasili slobodnim od jednokratne, ali i drugih vrsta plastike. Tako je dogovoreno još uoči otvaranja doma. Članovi društva koje se o njemu skrbi zamoljeni su da u prostor planinarskog doma ne unose plastiku. Vodstvo HPD-a Sv. Patrik nabavilo je glinene zdjelice od domaćega,



RADOVAN LIBRIC

Šalica s planinarskom porukom

tradicijskog proizvođača. Gotovo se sva hrana servira upravo u tim prelijepim zdjelicama. Zatim su kupljene zdjelice, opet glinene, za salatu i priloge. Pribor za jelo od samog je početka višekratno upotrebljiv. Bokali za vino su stakleni. Čaše za čaj su od keramike ili porculana, kao i šalice za kavu. Košarice za kruh ispletene su od šiblja. Površine stolova staklene su ili drvene. Nisu prekrivene plastičnim stolnjacima, nego stolnjacima od platna.

Planinari i posjetitelji doma izvrsno reaguju na takvo suđe. Staklene su čaše stalno u upotrebi, a limeni lončići donose se na stol kada u domu gostuju najmlađi članovi Društva.

Na kraju godine kupljeni su novi limeni lončići, a na njih je otisnuta prigodna planinarska poruka i trolisna djetelina – simbol sveca, zaštitnika Društva. Na lončić je stavljen i logo društva. Lončići će biti korišteni kada dom posjete veće skupine planinara i kada brzo treba iznijeti veću količinu posuda iz kojih se može piti.

I kuhinja planinarskog doma oslobođena je plastičnih predmeta. Ostao je tek neznatan broj plastičnih zdjela koje će se s vremenom ukloniti, a još se uvijek upotrebljavaju u kuhinji doma.

Ne želimo priuštiti planinarima i posjetiteljima doma ispijanje piva ili gemišta iz jednokratnih plastičnih čaša. Držimo se međusobno dogovorenih pravila. Još uvijek ima i loših primjera, kad se na proslavi rođendana članova ili u nekoj drugoj prigodi okupi mnogo ljudi, a slavljenik na stol stavi jednokratnu plastiku. Takvi su primjeri sve rjeđi.

RADOVAN LIBRIC



Glinene zdjelice i limeni lončići u planinarskom domu Cerinski vir na Cerini u Samoborskom gorju

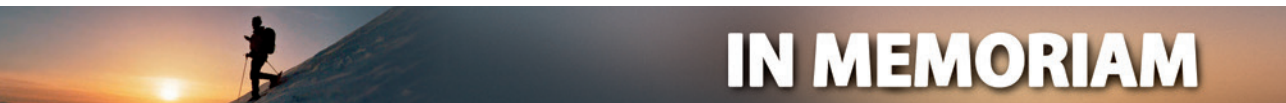
Odluka o nekorisćenju jednokratne plastike u spomenutom domu ponekad se čini neracionalnom jer se korištenjem plastike štedi voda skupljena u cisterni. Naime, gradski vodovod još uvijek nije stigao na Cerinu. Također, odluka je teško primjenjiva kad je u planinarskom domu mnogo posjetitelja, ali nastojat ćemo ustrajati u odluci o korištenju samo višekratnog pribora za jelo, čaša, tanjura i zdjela.

Poticaj je ovo i svim ostalim domovima u našim planinama. Odbacimo jednokratnu plastiku, koja često završi u blizini doma na divljem odlagalištu otpada! Odbacimo plastiku pri posluživanju hrane! Pomognimo svojim primjerima, kao planinari i

ljubitelji prirode! Izbacimo iz svojih ruksaka jednokratnu plastiku!

Objesimo na svoje ruksake, baš kako su to činile prijašnje generacije planinara, limene ili aluminijske lončice, kojih sve više ima u ponudi naših trgovina! Lončići su ponekad personalizirani, što ih čini još ljepšima. Istaknimo na lončićima imena svojih matičnih planinarskih društava! Na tržištu već ima raznih modela čitavica koje mogu zamijeniti plastične boce za vodu. Ideja o korištenju višekratnih posuda za hranu, vodu i ostala pića sigurno, među nama planinarima, neće nedostajati.

Radovan Librić



IN MEMORIAM

Zlatko Bučar

4. 8. 1929. – 23. 10. 2020.

Dana 23. listopada 2020. prestalo je kucati veliko planinarsko srce Zlatka Bučara. Grad Karlovac, Osmica – društvo za planinarenje, istraživanje i očuvanje prirodoslovnih vrijednosti i Planinarsko društvo Dubovac ostali su bez predanog planinara, vodiča i pedagoga. Bezgranična je bila Zlatkova ljubav prema prirodi, planinama te svemu lijepom i plemenitom, a njegova ljubav prema ljudima bila je nemjerljiva. Ljudi su ga voljeli i vjerovali mu, a Zlatko je vjerovao ljudima i nadasve – volio ih je.

Zlatko Bučar rođen je 4. kolovoza 1929. u Karlovcu. Osnovnu školu i gimnaziju završava u Karlovcu. Upisuje Prirodoslovno-matematički fakultet u Zagrebu, gdje diplomira 1954. i postaje profesor biologije. Kao profesor radi u više karlovačkih srednjih škola.

Veći dio života posvetio je planinama i planinarima. Planinarenjem se počinje baviti kao član PDS-a Velebit iz Zagreba, a 1954., nakon povratka u Karlovac, postaje član PD-a Dubovac. Član je DPIOPV-a Osmica od njegova osnivanja 2015.

Obišao je planine Hrvatske, Italije, Slovačke, Slovenije, Austrije i Njemačke. Uspeo se 1980. na Teide (3718 m), najviši vrh Španjolske, na otoku Tenerifeu. Neumoran je organizator i vodič mnogih planinarskih izleta i pohoda.



Naročito je zapažen njegov rad s mladima. Poseban doprinos dao je izgradnji planinarske kuće Vodice na Žumberku. Bio je omiljen domar obiju planinarskih kuća kojima upravlja PD Dubovac, i one na Kalvariji i one na Vodicama.

Obnašao je mnoge odgovorne dužnosti u društvima čiji je bio član, a 1993. i 1994. bio je predsjednik PD-a Dubovac.

Za svoj rad dobio je mnoga zaslužena priznanja: brončani, srebrni i zlatni znak HPS-a, a 2001. plaketu HPS-a. Godine 2004. progla-

šen je počasnim članom PD-a Dubovac, a proglašen je i zaslužnim članom DPIOPV-a Osmica iz Karlovca.

Ljubav prema planinama Zlatko Bučar prenio je na mnoge naraštaje planinara i vodiča. Neka nam njegov rad bude primjer i poticaj da nastavimo planinariti istim žarom. Pamtit ćemo ga kao čovjeka koji je svojim iskustvom uljepšao naše bavljenje planinarstvom, a naše životne putove učinio radosnijim i bogatijim za činjenicu da smo poznavali čovjeka koji je hodao svijetom bezrezervno nas darivajući prijateljstvom.

U poznoj dobi, iako već narušenog zdravlja, rado se družio sa starim planinarskim prijateljima i kao uvijek, udijelio bi nam poneku mudrost. Nakupilo ih se u njegovom bogatom životu. Hvala ti, profesore, na svemu što si učinio za nas i karlovačko planinarstvo. Neka ti je laka hrvatska zemlja!

Vitimir Murganić

Održana redovna izborna skupština Komisije za speleologiju HPS-a

U petak, 6. studenoga 2020., održana je u prostorima HGSS Stanice Zagreb redovna izborna skupština Komisije za speleologiju HPS-a na kojoj je izabrano njeno novo vodstvo za sljedeći četverogodišnji mandat. Dio sudionika sudjelovao je na skupštini i sjednici Izvršnog odbora putem videokonferencije.

Nakon uvodne riječi dosadašnje proćelnice Komisije Aida Barišić izabrano je radno predsjedništvo. Aida Barišić izvjestila je o radu Komisije u protekle četiri godine. Komisija sada ima 21 aktivnu članicu, s više od 450 speleologa.

Rad Skupštine nastavio se prihvaćanjem izvještaja, razrješenjem proćelnice, zamjenika i koordinatora Komisije, biranjem novih te predstavljanjem plana rada. Novi je proćelnik Damir Janton (SK »Ozren Lukić«, Zagreb), doproćelnica Vinka Dubovećak (SU Kraševski zviri, Ivanec), tajnica Aida Barišić (SO HPK Sv. Mihovil, Šibenik), a koordinatori za pojedina područja jesu:

- za speleološke tehnike Marko Rakovac, Luka Havlićek i Kristijan Hmura
- za speleološku edukaciju Dalibor Paar, Damir Basara i Vinka Dubovećak
- za međunarodnu suradnju Marko Rakovac, Teo Barišić i Aida Barišić
- za katastar i speleološku dokumentaciju Teo Barišić, Goran Rnjak i Mea Bombardelli
- za povijest, arhivsku građu i bibliografiju Vlado Božić i Mea Bombardelli
- za zaštitu špilja i upravljanje špiljama Ruđer Novak i Matea Talaja
- za znanstvena istraživanja Dalibor Paar i Velimir Ivačić
- za minski sumnjiva područja i speleološke objekte zagađene minsko-eksplozivnim sredstvima Teo Barišić i Ruđer Novak.

Nakon Skupštine održana je i sjednica Izvršnog odbora Komisije, na kojoj se raspravljalo o nizu njenih aktivnosti. Doneseni su zaključci i odluke važni za rad Komisije u sljedećem razdoblju.

Aida Barišić

Održan seminar o opremanju speleoloških objekata 2020.

U organizaciji Komisije za speleologiju HPS-a i uz domaćinstvo SO PDS-a Velebit, 7. i 8. studenoga 2020. održan je na poligonu stare žičare u Zagrebu i na Gorskom zrcalu seminar o opremanju speleoloških objekata. Voditelj dvodnevnog seminara bio je instruktor speleologije Marko Rakovac.

Sudjelovalo je 9 polaznika iz 5 udruga (SO PDS-a Velebit Zagreb, SK-a »Ozren Lukić« Zagreb, SO HPD-a Snježnica Dubrovnik, SO HPD-a Mosor Split, SO PDS-a Imber Omiš) te 7 instruktora i 2 speleologa kao demonstratori.

Prvi je dan cijeli program održan na prostoru stare žičare, tzv. »Žice«, te u prostorijama HGSS Stanice Zagreb. Polaznici su slušali predavanje o osobnoj opremi speleologa, društvenoj opremi i pripremi postavljača. Nakon toga je svaki polaznik postavio liniju za napredovanje. Poslije ručka i odmora demonstrirana im je izrada prijećnice te su svi polaznici, osim jednoga, postavili svoju prijećnicu na stropnoj gredi poligona. Dio polaznika za to je vrijeme vježbao izradu sustava sv. Bernarda i tirolske prijećnice. Posljednja demonstracija dana bilo je tehničko penjanje. Nakon večere, instruktor speleologije Teo Barišić održao je predavanja o specifičnostima opremanja speleoloških objekata te pripremi i izboru sidrišnog mjesta.

Drugi je dan seminara instruktor speleologije Marko Rakovac održao predavanje o užetima u speleologiji i karakteristikama uzlova. Praktični dio seminara održan je na stijeni Gorskom zrcalu, gdje je svaki polaznik postavio svoju liniju za napredovanje.

U završnoj analizi utvrđeni su sljedeći zaključci, smjernice i preporuke:

- mali broj polaznika omogućuje kvalitetniji rad i individualan pristup, te samim time i veću korist za polaznika
- s obzirom na kapacitet stijene za vježbanje, ovo je optimalan broj polaznika
- s većim brojem polaznika trebalo bi razmisliti o podjeli u skupine te naizmjeničnom radu skupina na stijeni
- budući da tehničko penjanje napreduje, potrebno je o tome prirediti zaseban seminar



Primopredaja dužnosti u Komisiji za speleologiju



Sudionici seminara o opremanju speleoloških objekata 2020.

u trajanju od najmanje jednog dana, dok bi se drugi dan (ako je u pitanju vikend) iskoristio za neki drugi način edukacije ili seminara.

Svim su polaznicima seminara uručene potvrde o sudjelovanju te je provedena anonimna anketa s ciljem poboljšanja izvedbe i organizacije stručnih seminara Komisije.

Marko Rakovac i Valentina Plemenčić

Čestitka istraživačima Crnopca za 53 kilometra kanala

Iako sam već davno postao speleološki umirovljenik ili, kako bi mlađi rekli, speleolog-fosil, sa zanimanjem pratim speleološka dostignuća na našem divnom Velebitu. Počelo je dubokim jamama sjevernog Velebita i najpoznatijom od njih, Lukinom jamom, da bi se zaslugom tog istog Luke (Ozrena Lukića) usporedo krenulo s istraživanjima i otkrićima na Crnopcu. Složenost njegovih jamsko-špiljskih sustava zahtijevala je dugotrajan i uporan rad, da bi se metar po metar, a poslije kilometar po kilometar, došlo do nekad neslućenih više od 53 kilometra kanala! Da si bolje predočimo, to je otprilike udaljenost od Zagreba do Karlovca.

Najveći doprinos istraživanju i najviše istraživača dali su speleolozi HPD-a Željezničar, koji su na najljepši mogući način obilježili svoju 70. obljetnicu. No ljepota je još u nečemu. Istraživanjima Crnopca pridružili su se speleolozi iz gotovo svih speleoloških odsjeka i udruga iz cijele Hrvatske, od sjevera do juga Lijepe Naše. Dobivene podatke o novootkrivenim podzemnim prostorima prikupljaju i obrađuju Teo i

Aida Barišić iz SO HPK-a Sveti Mihovil iz Šibenika, što je dobro kako ne bi nastala zbrka s rezultatima istraživanja više različitih ekipa. Ugodno je čuti da organizatori ekspedicija uključuju i speleologe iz drugih zemalja.

Osim otkrivanja novih kanala, vertikalna i dvorana, uz obvezna topografska snimanja, ekipe usporedo biospeleološki i geološki istražuju otkrivene prostore. Kad se usporede nadmorske visine obližnjih Cerovačkih špilja i etaža u jamskom sustavu Crnopac, jasno je da su ti podzemni prostori u prošlosti bili međusobno speleogenetski povezani, kao što je jasno i to da se veza nastavlja nizvodno, prema desnim pritokama Zrmanje. Stoga se mogu očekivati i nova velika otkrića u tom veličanstvenom podzemnom svijetu. Poželjno je da se uz ulaganje napora u otkrivanje novih špiljskih prostora, na prikladnim mjestima uzmu uzorci sigastih tvorbi za radiološko datiranje, čime bi se mogla rekonstruirati speleogeneza toga grandioznoga speleološkoga kompleksa. Može se pretpostaviti da su gornji ulazni otvori Cerovačkih špilja po genezi najstariji i vezani s gornjim etažama Crnopačkog sustava, a da su oni niži sve mlađi po postanku. Vjerojatno su nastali u četirima interglacijalima u starijem odsječku kvartara (pleistocenu), ali nije isključeno da su najstarije etaže čak iz tercijara. Rezultati tih istraživanja bili bi velik doprinos geoznanosti, a time i paleoklimi navedenih razdoblja u široj regiji.

Još jednom upućujem srdačne čestitke istraživačima crnopačkoga jamskog sustava na njihovim fantastičnim uspjesima!

Hrvoje Malinar

